

306.929

XXVII. évfolyam • 1 9 3 7 • Második szám

Grafikai

Szemle

Nyomdaipari
szakfejlesztő
folyóirat

Kiadja a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete

GRAPHISCHE REVUE * GRAFIKAI SZEMLE

Zeitschrift für das Buchgewerbe, herausgeber der Buchdruckerverein Ungarns (Budapest VIII, Kölcsey u. 2). Verleger: Alfred Halász; verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus Novák. Erscheint neunmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500. Abonnement jährlich 7 Pengő

Grafikai Szemle

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT
SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ

KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE. SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: KÖLCSEY UCCA 2
1937 FEBRUÁR 15. XXVII. ÉVFOLYAM. 2. SZÁM. MEGJELENIK HATHETENKINT

Szakkbéli továbbképzés a Nyomdász-Egyesületben

Tizennegyedik esztendeje immár, hogy a háború okozta szakkulturális összeroppanás után Egyesületünk vezetősége munkaprogramjába vette a továbbképző kurzusok rendezését, s nemes áldozatkészséggel igyekszik azon, hogy a nyomdász-munkásságnak szakmailag is lehetőleg bőséges módja legyen a tanulásra. Tárgyilagosan és logikus szemmel nézve az ügyet: természetes missziót teljesít ezzel az Egyesület, mert hiszen a szakkbéli képzettség korszerű színvonalon tartása és az ezzel kapcsolatos ellenálló-képesség fokozása annyira fontos szükséglete tagjainak, hogy erről az Anyaegyesületnek, a nyomdai munkás egyetlen igaz támogatójának — mintegy édesanyjának — okvetlenül gondoskodnia kell. A nyomdászati technika, tudomány és művészet anyaga szinte napról napra, rohamosan nő; az új idők tipográfusának pedig — hacsak nem akar lemaradni az élet nagy és könyörtelen versenyében — lépést kell tartania a szakkbéli fejlődéssel s technikánk útjainak időszakos elkanyarodásaival.

Az Egyesület vezetősége áldozatos szívvel teljesíti ebbeli misszióját is, s a továbbképzés áldásában részesülők tömege hálás érette. Szakkulturális továbbképző csoportjaink tevékenysége derűs, sokat ígérő és sokat jelentő részecskéje most a nyomdászság társadalmi életének. Az a gárda dolgozik itt, amely napról napra tanubizonyosságát adja, hogy megbecsüli a foglalkozását, igyekszik annak rejtett szépségeit napvilágra hozni, s mindenképpen méltóvá lenni a nyomdász névre. Úgy érzi, hogy e célok szorgos követése nélkül talán kissé ízetlen is volna az élete. Az esztétikai elmélyedésben találja meg az élet savát-borsát.

Jólesik végignéznünk az ifjainkon. (Akad köztük jó negyvenes is, de azért ifjú a szíve-lelke, mert hiszen tele van életkedvvel, s a szép, jó és igaz folytonos keresése állandó hullámban tartja a szellemét.) Nagyrészt benne is vannak már a legmagasabbrendű tipográfia bűvkörében: esztétái lettek a sokszorosító művészetek tipográfiai felének. Van, aki már tizenkét esztendeje szorgalmasan dolgozik a tancsoportjainkon, pedig most már talán nincs is reá közvetlen szüksége, hiszen évek óta korrektori munkával keresi a kenyerét. De dolgozik tovább nálunk is, l'art pour l'art, a Gutenberg csodás művészete iránti szerelemből.

Ezt az elmélyedő, gondos munkát a szedéstechnikai, szedésművészeti, nyelvi és ólommetszési tancsoportokon tapasztalhatjuk, amelyek esztendőik óta megisméltődnek és folytatódnak az Egyesület kebelében. E tancsoportokhoz egy újabb is járul majd: a gépmesterek csoportja, amely hivatva lesz a nyomdász-munkások egy igen nagyszámú kategóriáját részesíteni az intenzív szakkultúrának áldásaiban és idővel talán aprópénzre is váltható előnyeiben.

Ezzel is teljesebbé lesz majd — bár még távolról sem záródik — az a kör, amely a nyomdai munkásság tanulmányi szükségleteire alkalmazható. És ami szintén igen fontos: éppen ama nyomdászati kategória becsületes, megbízható emberei nyernek ezzel szakkbéli továbbképzésre alkalmat, amely kategóriánál a munkások szaktudásbeli színvonala dolgában szinte szédületes különbségek tapasztalhatók. Gondoljunk csak a legapróbb nyomdák jóformán gép nélkül négy esztendőt „tanult” gépmestereire!

A gépszedők oktatása

Évtizedekkel ezelőtt a rendezetlen nyomdai állapotok és a szabályozatlan inastartás idején olyanoknak is lehetővé tették a nyomdász pályán való elhelyezkedést, akik az elemi iskolának alig néhány osztályát végezték el és nélkülözték az általános ismeretek legelemibb fogalmait is. Ebben az időben meredt legelőször a nyomdai munkásság elé az a döbbenetes valóság, hogy kettészakad a nyomdai munkásság tábora: egy állandóan fogyó szakképzett rétegre és egy folyton szaporodó rosszul képzett tömegre, ha ugyan nem történik gondoskodás a továbbképzés megteremtéséről. Tudjuk, hogy mennyi ellenzője volt ennek, de az idők igazolták azokat a törekvőket, akik kitartottak a szakmai továbbképzés eszméjének megvalósítása mellett. Azóta valószínű lett a merész és ragyogó álom. Bizonyosság rá, hogy ma már minden mód meg van adva a hiányosan képzetteknek a továbbtanulásra és arra, hogy kellő kitartás és szorgalom mellett elsőrangú szakemberekké váljanak.

De ezeknek az értékes eredményeknek előnyeit ezideig főleg csak a kéziszedők élvezhetik. Manapság jórészt csak a kéziszedő szaktársaknak kínálkozik mód arra, hogy állandóan fejleszthessék szaktudásukat, állandóan lépést tarthassanak szakmánk és a tipográfiai stílus művészi fejlődésével.

Mást mutat azonban a mérleg, ha ugyan ebből a szempontból a gépszedők helyzetét vizsgáljuk. Ez a kategória jelenleg jórészt kiesik a technikai továbbképzés programjából és úgyszólván önmagára van utalva úgy a tanulás, mint a továbbképzés tekintetében. Nincsen olyan szerv, amelynek keretében alkalom kínálkoznék arra, hogy a gépszedő is fejleszthesse szakmai képességét, továbbá arra sem, hogy hiányos technikai ismereteit kiegészíthesse. (Nyelvi és ortográfiai ismereteinek elmélyítésére eddig is volt alkalom Egyesületünkben.)

Pedig a gyakorlati élet számtalan esetben beigazolta, hogy igenis a gépszedőknek is szükségük van a továbbtanulásra. És éppen a gyakorlati élet szolgál annyi példával, hogy összegyűjtésük, rendszerbe foglalásuk és ismertetésük hatalmas segítő eszközt képezhetné a tanulni vágyó gépszedőknek. A technika szüntelen fejlődése és a különböző szedőgépgyárak fokozott versenye folytán kilátás van a szedőgépeknek még nagyobb arányú elterjedésére és ezzel kapcsolatban a gépszedők mecha-

nikai ismeretének szükségessége is mind sürgetőbben lép előtérbe.

E nagyfontosságú programnak megvalósítása azonban csak oly továbbképző tanfolyam keretében volna sikeresen végrehajtható, amely mindenkor hűen tükrözné vissza a gépi szedés fejlődését. Ehhez tartoznék az egész szakmát átfogó terjedelmes anyag rendszerbe foglalása is, azonkívül módszeres tanításának megállapítása.

Célszerűnek mutatkozik mindenekelőtt a tanítás anyagának két főrésze való elosztása, úgymint:

1. szedéstechnikai és
2. géptechnikai részre.

A szedéstechnika a tananyag elméleti részét képezné és magában foglalná mindazon szedési eljárásokat és szedésmódokat, amelyek egyrészt kevésbé használatosak, másrészt pedig azokat, amelyeknek egyszerű és praktikus eljárása nem eléggé közismert. Tehát kezdve a kompressz szedés legegyszerűbb elemeitől: a kizárás, a szóközök egyenletes beosztása, a tömör szedés, a korrekúra-sorok helyes szedése, elválasztások, egészen a kizáróék nélküli sorok öntéséig mindennel részletesen és kimerítően foglalkoznék. De a tananyag magában foglalná természetesen még az árjegyzék-, táblázat-, oszlopos-, hirdetés-, kör-, sziluett-szedést, továbbá minden olyan szedőgépen kiszedhető sorokat, amelyek a mai modern akcidencia nagy és leszűrt eredményei. Bár ezek a szedési eljárások legnagyobb részben olyanok, hogy azok ismertetése és gyakoroltatása elméletileg is lehetséges, mégis érthetőbbé tételére végett szükséges volna egy szedőgép is. Az elméleti anyagot a tanév óraszámának arányában pontosan fel lehetne osztani és ennek szigorú betartásával rendszeres, előírt órarend alapján folyta az oktatás.

A tananyag másik részét a géptechnikai rész képezné. Ez az anyag csupán azokat a géptechnikai kérdéseket ölelné föl, amelyek szigorúan a gépszedők munkakörébe tartoznak. Tehát olyan géptechnikai dolgokat, amelyek mindennapi életünkben gyakran előfordulnak, de amelyek semmiképpen sem nyúlnak bele a szedőgépszerelők munkakörébe. Itt a cél legelső sorban az volna, hogy azok a gépszedők, akik olyan nagy nyomdákban tanultak, ahol minden üzembetartást a szerelő hárít el, a tanműhelyben elsajátíthatassák ebbeli hiányukat. Ez olyan bevezetőféle lenne a szedőgép mechanikájába, amely egyúttal előkészíti a gépszedőt az önálló gépkezelésre, a kisebb üzembetartások elhárítására, az ólomkezelésre, hogy ennek birtokában olyan kisebb nyomdákban is kondíciót vállalhasson, ahol szerelő nem

áll minden pillanatban rendelkezésre. Ezekre az ismeretekre a mai viszonyok között minden gépszedőnek szüksége van, ha boldogulni akar.

Tehát a jól megszervezett tanműhely és komoly rendszeren alapuló tananyag biztosítani tudná a gépszedők szakszerű és eredményes továbbképzését. Itt a legnehezebb problémát csupán a tanműhelyi szedőgép beszerzése képezné, amely az oktatás szempontjából nézetem szerint nélkülözhetetlen. Tudjuk, hogy milyen nagy anyagi megterhelést jelentene Egyesületünknek egy szedőgép beszerzése annak ellenére, hogy ára ma alacsonyabb, mint évekkel ezelőtt volt, de úgy érezzük, hogy e magas költség: a szakképzés magasabbrendű követelménye minden áldozatot megérdemel. Mert a gépszedői hivatásnak is vannak olyan törekvései, amelyek kikíváncsognak abból a szürke keretből, amelybe csak a síma, kompressz szedés tartozik és emelkedettebb célok felé törekszik, a nyomdászatnak azon ágazatai felé, amelyek ma még legnagyobb részét a kéziszedés területéhez tartoznak.

Szükség van a gépszedői szaktanfolyamra a továbbfejlődés szempontjából is. Mert amint a tájat nem tudjuk tökéletesen belátni a sík földön, azonképpen lehetetlen ennek a technikai tudásnak távoli és mélyebb részét fölfedezni, ha a szakmának alsóbb színvonalán állunk és nem emelkedhetünk a magasba. Szükség van azért is, mert a megtartandó gyakorlati órákon némileg ellensúlyozni lehetne azt a szakmabeli visszacsúszást, amely a munkanélküliséggel jár. Végül fölbecsülhetetlen értéket jelentene mindazon gépszedők számára, akik hiányos ismereteiket a továbbképző tanfolyam révén óhajtanák pótolni.

Nagy és komoly cél elérésére törekszünk akkor, amikor a szakképzés, a továbbfejlődés érdekében zászlót bontunk és irányt jelölünk: merre haladjunk, hogy jövő boldogulásunkat megtalálhassuk. Az út rögös és tövises, mert még járatlan és sok-sok akadállyal van tele. De a cél érdekében le kell küzdeni ezeket az akadályokat és nehézségeket az öntudatos munkásnak, a szervezett nyomdásznak azzal a kitartó küzdőképességével, azzal a ritka ambíciójával, amely nagy dolgok megvalósításában eddig is jellemezte.

Ha ez a nemes intenció, a továbbképzés gondolata szélesebb körökben is megértésre talál, akkor hinni lehet abban, hogy a magyar gépszedők egy jelentős lépéssel ismét előbbre jutnak. Olyan tekintélyes lépéssel, amellyel számos európai kortársukat előzik meg. Erre az előrehaladásra pedig föltétlenül szükségünk van.

A korrektorok ügyében

Nagyon régi megállapítást újítok fel, amikor a korrektorról elmondom, hogy ő a nyomdász „Prügelknabe”-ja. Ha az idők folyamán enyhült is valamiképp a korrektorok viszonya a nyomda többi alkalmazottjához, sokszor és sok helyütt még ma is ellenségnek tekintik a nyomdának ezt az „improduktív” elemét. Nemcsak az írók, szerkesztőségi tagok és üzembeszegségek, hanem – ami a legszomorúbb – néha a szaktársak maguk is. Az előbbieket azért, mert a mai hajszolt munkamenetben bizony néha el-elnéznek egy-egy hibát, az utóbbiak pedig azért, mert kijavítanak olyan hibákat is, amelyeket szerintük nem kellene kijavítani, mert „úgy is jó az”.

De vegyük sorba az innen is, onnan is felmerülő panaszokat. A mai „racionalizált” nyomdai termelésben már egyáltalában nincsen ügynevezett werkmunka. Minden munka olyan iramban készül, mintha napilap lenne. Sőt bulvár-napilap. A hetilapok kézírata manapság az expedálás napján kerül a szedőgépekhez, kiszedik, korrigálják és mingyárt préselik, nyomtatják. Nincs idő arra, hogy a korrektor sokat időzzön a korrektúrájánál. Természetes ilyen körülmények között, hogy mint a munkánál közreműködő egyéb tényezőknél, a korrektor-nál is megessék, hogy néha átsiklik valamely hibán. Ilyenkor mindig a korrektor hibája részesül a legszigorúbb elbírálásban. Még szaktársaink részéről is!

Hányszor mondják a korrektorok, hogy csak „fussa át” kézirat nélkül, mert nagyon sürgős! De hogyha ilyen „kézirat nélkül való átfutásnál” azután hiba csúszik bele, ami rendszerint csak későn, a kinyomtatott lapból derül ki, az első dolog a kézirat kikeresése, hogy a korrektor szeme elé tegyék: ezt észre kellett volna vennie!

Sok bajnak a szülője a korrektori szoba nem megfelelő elhelyezése is. Ha a nyomdában valamelyik sötét zugot nem lehet kellően kihasználni, akkor az jó lesz korrektori szobának. A legtöbb ilyen szobába behatol a szedő- vagy gépterem zaja. Ezt súlyosbítja a nem kívánatos sűrű vendégjárás is. Mert bizony a legtöbb hiba onnan ered, hogy a korrektor figyelmét elvonják – ha csak egy-egy pillanatra is – a munkájától és amikor újból visszatér hozzá, az értelembeli összefüggés a nagy sietségben elhalványul benne. Arra sokszor nincs már idő, hogy újból kezdje az olvasást.

Még a legnagyobb figyelem mellett is megeshetnek hibák, annyiféle a pszichikai

és fizikai lehetősége ennek. (A „Grafikai Szemle” ezévi első számában éppen erről a tárgyról jelent meg egy nagyon figyelemreméltó cikk.) Ezt éppen csak a korrektor-nál nem akarják elismerni. A hírlapíró írhatja, hogy „halálának 150. születésnapjára”, a szedő szedheti „szövetségi kapitány” szövetségi kormány helyett, aminek kizáróan pszichológiai okai vannak, csak a korrektor nem eshet ilyen hibába!

Az írók és hírlapírók sem mentesek hibáktól. Mégis az idők folyamán többször hangzott fel szerkesztői körökben, hogy a napilapokban előforduló hibákat teljesen ki lehetne küszöbölni, ha nyomdászkorrektorok helyett lateinerek, újságírók olvasnák a korrektúrákat. Hogy ez mennyire téves, mi sem mutatja jobban, mint az a sok hiba, amit újságírók írás közben elkövetnek és amit éppen a nyomdászkorrektorok javítanak ki rendszerint. Van is egyikünknek-másikunknak egy-egy kicsiny gyűjteménye, amellyel ezt az állítást be lehet bizonyítani. Mármost hogyan várhatjuk, hogy az ilyen újságírók a stilisztikai és egyéb szerkezeti hibákat ki tudják javítani, akik írásaikban maguk is elkövetik azokat? Hányszor történik meg, hogy a korrektor a szerkesztőség figyelmét felhívni kénytelen egyes kéziratok ténybeli tévedéseire! Ilyenkor – elismerem – meg is köszönik a figyelmeztetést. De ha hosszú idő múltán a korrektor nem vesz észre egy-egy betű- vagy szóhibát, a legszigorúbb következtetéseket vonják le ebből. Ezt mutatja egynémely lapnál a gyakori korrektorcsere is.

Tisztelettel kérünk egy kevés jóindulatot és megértést a korrektorok részére is. Jónéhány esztendővel ezelőtt a szakkorrektorok ellen az egyik napilap részéről történt támadás kapcsán már megírtam – és nem árt megismételni –, „hogy alig van munka, amelynél két tényező harmonikus összedolgozására olyan nagy szükség volna, mint a korrektor és újságíró munkájánál. Ha a kettőben vagy akár csak az egyikben nincs meg az a jóindulat és megértés, amely ilyen összedolgozáshoz feltétlenül szükséges, akkor a működési zavarok sorozata jelentkezik.” Mindenki meg lehet arról győződve, hogy a két tényező közül – már gazdasági alárendeltségénél fogva is – nem a korrektor az, aki ezt a harmonikus összedolgozást bármikor is veszélyeztetné.

Hogy ennek az írásomnak is tanulsága, gyakorlati értéke legyen, rá kell mutatni egynéhány olyan módra, amellyel a lehetőséghez képest hibamentes szedést érhetünk el. A lehetőséghez képest. Azzal ne is ámítsuk magunkat, hogy a hibákat teljesen kiküszöbölhetjük. A fő-fő feltétele ennek a

gondos kézirat. Ez az alapja a hibamentes szedésnek. Azután a racionalizált munkamenet következtében már-már feledésbe merülő gondos revízió még a napilapnál is. Amikor erre idő volt, kevesebb is volt a hiba. A fontosabb közleményeket: tárcát, vezércikket, politikai, irodalmi, színházi értekezést olvassa át maga a cikk szerzője is. Ez sohasem árt, mert gyakran megtörténik, hogy a korrektorok egy-egy esetleg bennhagyott hibáján kívül rábukkan egy-egy szerzői hibára is.

A korrektor különösen napilapnál ma már nem ér rá kétszer is átolvasni a hasábot. Egyszeri olvasás után pedig nincsen a világnak az a korrektora, aki egészen bizonyos lenne abban, hogy minden hibát észrevett. Mert egyszerre figyelni a levonaton a sajtóhibákra, a mondat szerkezetre és a kézirattal való egyezésre: szinte lehetetlenség. Az egyik csaknem mindig a másik rovására történik. Ezért kellene kétszer is átolvasni a hasábot. Ezt nemcsak saját tapasztalataink alapján mondjuk, hanem hangoztatja ezt a külföldi szakirodalom is, amelyből annak idején fentemlített cikkemben idéztem. Ami akkor igazság volt, ma is az. Ezért nem árt, ha igazunk támogatására újból emlékeztetbe idézem. Sőt a hitelesség kidomborítására a franciák eredeti fogalmazásában:

En bonne règle, tout imprimé doit lu trois fois! ... Car on nous accordera bien qu'en un laps de temps aussi court, l'esprit n'a pas le temps d'examiner la rédaction, de découvrir les défauts du style, de raisonner les phrases dans leur propositions, d'apercevoir les lacunes, etc.: l'oeil non plus ne peut découvrir toutes les coquilles, les mélanges de caractères, les ponctuations vicieuses pouvant modifier et faire mal interpréter les sens des phrases ... En ce genre du travail, comme en bien d'autres, vite et bien ne sauraient marcher ensemble.

Magyarul nagyjában ezt jelenti:

„Általában minden nyomtatványt háromszor kell elolvasni! Mert abban bizonyára mindenki egyetért velünk, hogy rövid idő alatt az agy nem tudja megvizsgálni a mondat szerkesztést, észrevenni a stílus hiányosságait, megítélni a mondatok helyességét a maguk egyetemében és egyes részeikben, észrevenni a hiányokat és a többi; a szem sem tudja fölfedezni egyidőben az összes betűhibákat, az idegen betűket, a hibásan alkalmazott írásjeleket, amelyek módosíthatják és meghamisíthatják a mondatok értelmét. Ennél is, mint bármi más munkánál, a gyorsaság nem haladhat együtt a jóval.”

Ennek a cikknek az egyéb tanulságokon kívül nem is volt más célja, mint az, hogy a korrektorok részére több megértést reklamáljon azoktól, akikkel munkája közben oly szoros és állandó kapcsolata van.

A szedés kalkulációja

Az erről szóló alábbi ismertetés is igazolja azt a tételt, hogy a technikai kalkuláció a munkák árkiszámításának az alapja, melyen a nyomdaipari árszámítás fölépül.

A nyomdaipari kalkuláció egyik legnagyobb nehézsége tudvalevőleg abban rejlik, hogy itt nem lehet oly általános érvényű szabályokat fölállítani, amelyek az előforduló esetekben könnyű szerrel alkalmazhatók volnának. Milyen legyen például egy rendkívül bonyolult táblázatos munka vagy síma szövegszedés, vagy egy nehéz megoldású többszínű prospektus szedésének a kalkulációja? A síma szövegszedés kalkulációjához elégséges a tényleg szedett betűmennyiség kiszámítása, de ez a módszer táblázatos vagy akcidens munkák szedéskalkulációjakor természetesen nem válik be. Táblázatokban gyakran igen kevés betű fordul elő, ellenben a sokféle kisebb-nagyobb rovat összeállítása a szedőnek sok aprólékos munkát ad. Vagy hogyan lehetne betűmennyiség alapján tekintetbe venni azokat a jelentékeny szedési nehézségeket, melyeket valamely többszínű, művészi kivitelű prospektus szedése jelent? Ilyen kalkulációnál az 1000 n-es teljesítmény-egység nem alkalmazható. A legkülönfélébb munkák kalkulációja egy fontos vonatkozásban mégis közös. A szedésre fordított munkaidő szolgáltatja a közös kalkulációs mértéket azokban az esetekben, amikor az 1000 n-es számítás alkalmazása technikailag kivihetetlen. Itt tehát a szedési időtől függ a szedés ára. Ennek a mértéknek alapján különböznek a munkák árai egymástól.

A szedést előállító termelési folyamat kétféle: kéziszedés és gépszedés. A kalkulációs gyakorlat és a hivatalos nyomtatvány-árszabás azelőtt nem tett különbséget a kézi- és gépszedés eladási ára között, legfőleg csak annyit, hogy a gépszédést néhány százalékkal olcsóbban számították, mint a kéziszédést. A hallatlanul kiéleződött verseny következtében ezt az álláspontot a kalkulációnál feladták és már néhány év óta a kézi- és gépszédést egymástól teljesen eltérően kalkulálják. Tekintettel arra, hogy a síma folytatatólagos szövegszedést: a műveket, folyóiratokat és lapokat ma már csaknem kizárólag gépen szedik, a szövegszedés kalkulációja egyet jelent a gépszedés kalkulációjával. Nemcsak technikailag, hanem kalkulációs szempontból is a kézi- és gépszedés egymástól elkülönítendő.

E sorok keretében most csak a kéziszedés kalkulációjával foglalkozunk és leg-

közlebb térünk át a síma szövegszedés kalkulációjával kapcsolatos kérdésekre.

A kéziszedés területéhez tartoznak a magas igényű és egyszerűbb akcidens munkák, kereskedelmi és ügykezelési nyomtatványok, táblázatok és kisebb mennyiségű szövegszedések, melyeknek gépen való szedése a gépállitás és magazincseré miatti előkészítő munka folytán nem fizetődik ki. Ezeknek a munkáknak szedéskalkulációját a rájuk fordított idő szabja meg. A munkateljesítmény egységmértéke: egyórai szedés. A kalkulátor feladata annak megállapítása, mennyi ideig tart a munka szedése.

A szóbanforgó munkák szedésidejének kiszámítása csakis becslés útján végezhető. Föltétlenül szükséges tehát, hogy a kalkulátor a szedés becslése tekintetében meglehetősen biztonsággal rendelkezzen. A becslés szó már önmagában is némi bizonytalanságot fejez ki. A kalkulátornak nem szabad abba a hibába esnie, hogy a szedés idejét saját képességéhez mérten becsülje. Vannak gyorskezdő és lassabban dolgozó szedők, irányadó azonban az átlagos munkateljesítmény mértéke.

A szedés megbecsléséhez nagy gyakorlat szükséges, a biztonságot a szedés elemzése nagy mértékben fokozza. Még a fölületes szedésbecslésnél sem szabad az elemzést elhanyagolni. A tapasztalat azt mutatja, hogy gyakran nem elemzik a szedést helyesen, vagyis a legrészletesebben taglalva. Sokan fölületesnek tartják a részletes elemzést, mások meg csak érzés szerint állapítják meg a szedés idejét. Ilyenkor sokszor téves az időbecslés.

Hogy mit értünk a szedés részletes elemzése alatt, azt a következő példával világítjuk meg. Az egyszerűség kedvéért adva van egy nyolcas kvart kétoldalas előfizetési fölhívás. Írott kézirat, de eléggé világosan szerkesztve és fölvázolva. Első oldalon a könyvkiadó címfeje, továbbá a mű ismertetésért szolgáló legnagyobb részben síma reklámszöveg. A másik oldal táblázatos szedés az aláírások gyűjtéséhez és egyéb rovatok. A kalkulátor, hogy a szedés idejét megállapítsa, gondolatban szinte maga elé képzeletben a szedőteremben dolgozó szedőt, amint az a kézbe kapott munkatáskából előveszi a kéziratot; a kalkulátor ettől a pillanattól kezdve elemzi a szedés munkaidéjét. A szedő – jelen esetben önállóan dolgozó munkaerő – először is elkészíti a vázlatot. Majd kezdődik a szedés. Aprólékosan tovább elemezve, figyelembe kell vennie ezután a címfej szedését. Alatta következik a dekoratív hatású fősor („Előfizetési felhívás”) jó megoldású elhelyezése. Ezután jön bizonyos számú sor síma szöveg

szedése, melyben az ajánlott mű címe és szerzője eltérő szedésben, külön sorokban van kiemelve. Minden egyes szedésrészletet sorjában külön elemezni kell. A kalkulátornak nemcsak a szedés tiszta idejét kell számítani, hanem a közben előforduló mellékmunkákat is: sorjázót kell állítani, szekrények után menni, esetleg hajóval, vagy kéziratral együtt vándorolni. Végül kész az első oldal. Utolsó simítások, impresszum, kikötés, deszkára lövés. Következik a második, táblázatos oldal. Szélesség, magasság, táblázatfej és a láb mértéke a vázlaton már adva vannak. A táblázat feje, tekintettel a sok részletfizetéses rovatra, nem egészen egyszerű; sok rajta a keskeny rovat. A harántos vonalzat beszédendő. Nem decimális szedés ugyan, de az elemzés azt mutatja, hogy a láb kiszedéséhez sok apró anyag és lénia kell, melyeket a szedő gyakran még apróbb részekből kénytelen összeszedni. Így sorban, egymás után kell az egész szedést részletesen elemezni és a felmerülő szedési nehézségeket is figyelembe venni. A gondos és részletes elemzés után alakulhat ki a szedés becslési ideje.

A szedésbecslés helyességének jó ellenőrzési módja az utókalkulációval való összehasonlítás. A szedésre fordított tényleges munkaidőnek az előkalkulációval való állandó rendszeres összevetése a kalkulátor becslési készségét nagy mértékben fokozza. Ajánlatos továbbá az akcidens munkák jellegzetes típusait mappában összegyűjteni és az egyes példányokon a főbb kalkulációs tételeket a fontosabb vonatkozásokkal (ilyen például az utánnyomatás, rossz kézirat stb.) feltüntetni. Új kalkulációs eseteknél azonban mindig elemzés útján kell kalkulálni és a rendelkezésre álló hasonló minták csak arra szolgálhatnak, hogy az elemzés útján megállapított becslési időt ezekkel összehasonlítva, ellenőrizzük és ha szükséges: helyesbítsük. Egyik külföldi nyomdászegyesület kalkulációs irodája a helyes kalkulációra való nevelés érdekében a leggyakrabban előforduló munkákból nyomtatványgyűjteményt is adott ki, melyeknek részletes kalkulációját hivatalosan összeállította. Az így összeállított gyűjtemény hasonló nyomtatványok árszámítását igen megkönnyíti.

Összefoglalva az eddig elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy az akcidens, kereskedelmi, ügykezelési és táblázatos munkák szedésének kalkulációja a szedésre fordított órák számától függ. A kalkulációs teljesítmény egysége az egy szedési óra eladási ára. A kalkulátor tehát részletes elemzés alapján becslés-szerűen megállapítja: hány órára van szüksége a szedőnek a szedéshez; az órák számát meg kell szorozni

egyőrai szedés eladási árával és az így kapott eredmény fejezi ki a szedés kalkulációjának összegét.

A szedési óra árát a hivatalos közös nyomtatványárszabás vagy a házi önköltségszámítás szerint is különféleképpen szokták megállapítani, aszerint, hogy az órában már bennefoglaltatik-e az osztás és a korrektúra-olvasás költsége is. Ha az óraár csak a tiszta szedés árát jelenti, úgy osztásért 30 százalékot, olvasásért még 10 százalékot szoktak felszámítani.

Leghelyesebb a szedési óra árát osztással és osztás nélkül külön-külön megállapítani. Ha tényleg szedés kalkulációjáról van szó, tehát a szedés el is osztandó, akkor a kalkulációba azt az óraarat állítjuk be, amelyikbe az osztás ára már be van számítva. Azokért a szedőtermi munkákért, melyeknél az osztás nem fordul elő – például szerzői korrektúrák, vázlatok, ólom- és linoleumvésetek, tördelés stb., külön korrektúralevonatok stb. – természetesen csupán az osztás nélkül való, olcsóbb óraár számítandó föl.

I F J . N O V Á K L Á S Z L Ó :

A nagy triász

Három nagy osztálya van a nyomdászati mesterségének-művészetének. Ezek egyike a félezer-esztendő magasnyomatás, amit közönségesen könyvnyomatásnak avagy tipográfiának nevezünk, s amit „az emberiség legnagyobb jótévője”, Gutenberg János talált föl; másik a száznegyven évvel ezelőtt Senefelder Alajos agyából világra pattant síknyomatás, avagy litográfia és offset-munka, a harmadik pedig a rézmetszésnek már Gutenberg előtt is megvolt primitív technikáját átugró, huszonöt év alatt hatalmas, tömeg-illusztrációkat és nagyszerű műnyomatokat termelő sokszorosítási ággá fejlődött mélynyomatás, amelynek a mestere: Klics Károly.

Gutenberg János, Senefelder Alajos és Klics Károly: ez a három legragyogóbb csillaga a grafikai sokszorosító művészetek beláthatatlanul nagy égboltozatának.

Szomorú évfordulót ért meg a nyomdászvilág november 16-án. Ekkor volt tíz esztendeje, hogy Klics Károly, a mélynyomatás Gutenbergje, 86 esztendő korában egy páratlanul eredményes élet után lehúnyta mindig nevető szemét.

Ő volt a mai mélynyomatás tulajdonképpeni föltalálója. Ő találta föl többek közt a legszebb sokszorosító eljárást, a heliogravűrt, majd pedig kifejlesztette ebből a

jóval gyorsabb technikájú és a mostani nagyüzemes tömegillusztrálásnak alapjául szolgáló rákeles mélynyomatást.

Hosszú életén át állandóan fűrt-faragott, tervezgetett, spekulált, minek folyománya-képpen egyik találmánya követte a másikat.

Klics Károly, a modern mélynyomatás föltalálója, harmincéves korában, 1870-ben. A későbbi nagy föltaláló ezidőtájt a mi – akkoriban még csak csecsemőkorát élő – Borsszem Jankónk ünnepelt rajzolója volt, s ő tekinthető e nagymúltú pompás élclap művészi színvonalát megalapítójának is. Ennek az erősen kicsinyített arcképnek a rajzolója is Klics volt. Az eredeti rajzot körülbelül hatszoros nagyságban, fametszetes technikára készítette. (A kemigráfia legrégebbi ágazata: a fototípia is még csak a kezdeti stádiumát élte akkoriban.)

Közmondásosan örökké vidám természete közkedveltte tette őt mindenütt.

Született 1840-ben a csehországi Arnau-ban. Apjától, ki kémikus volt, már gyermekkorában megtanulta a különböző anyagok ismeretét. Majd a prágai képzőművészeti iskola elvégzése után az időközben tönkrement atyja számára Brünnben – „Rafael” cég alatt még ma is meglévő – fényképészeti műtermet rendez be. Ott dolgozik az atyjánál, de ez nem elégíti ki és karikatúrárajzolásra tér át. A brünni „Veselé Listy” című élclapot szerkeszti és rajzolja, oly mérsélen figurázva ki benne a közélet akkori alakjait, hogy sajtópört kap a nyakába.

Éppen kapóra jön tehát neki 1870-ben Ágai Adolf Borsszem Jankójának meghívása, melynek rajzoló munkatársa lesz. Hamarosan kedvence a közönségnek a művészi találó karikatúráival. Fel is jegyzi róla a Borsszem Jankó, hogy a közélet akkori vezető-férfiait, Bittó István igazságügyminisztert, majd miniszterelnököt, Tisza Kálmánt stb. oly találóan senki sem tudta megrajzolni, kifigurázni. Ő teremti meg a Borsszem Jankó művészi színvonalát, s ő utána már csak véle egyenlő rangú utódok: Jankó János, Garay Ákos, Homicskó Atanáz és Bér Dezső követ-

kezhettek. A Borsszem Jankó és nagyszerű rajzóinak példája bizonyosfokú nívóságra kényszerítette a századvég és század-elő többi magyar élclapját is: a Szabó Endre szerkesztette Üstököst, Sipulusz és Faragó József Kakas Mártonát, no meg az Urambátyámat és Mátyás Diákot is.

Kortársait Klics az örökös jókedvével, tréfaival, józú humorával hódítja meg és teszi őket a legjobb barátáivá.

Ekkor kezd jobban érdeklődni a különböző sokszorosító problémák iránt és főként ezért el is távozik Bécsbe, hol előbb ugyancsak karikatúrákat rajzol, majd különböző apróbb találmányai után föltalálja a róla elnevezett „klicsotípiát”, melynél először használja a pigmentpapirost. Ez is nagy lépés volt a modern mélynyomatás felé.

Tovább folytatva kísérleteit, 1879 körül föltalálja a „sokszorosító eljárások királynőjét”, a heliogravűrt, melynek nyomtatására 1881-ben berendezi előbb a bécsi Angerer, majd az ugyancsak bécsi Blechniger és Leykauf üzemeit. Majd európai körútra indul találmányával, melyet Párizsban, Brüsszelben és más több városban is bevezet. Közben a szövet- és tapéta-nyomatást illető kísérletekkel is foglalkozik.

Majd Angliában lepszik le, hol föltalálja a heliogravűrnél gyorsabb, tehát olcsóbb „rákeles” mélynyomatást, melyre a Rembrandt-Intaglio-Printing Co. rendezkedik be Lancaster városában, gyártva még ma is a világhíres művészi nyomatait.

Ezzel aztán a modern mélynyomatás föl is volt találva. Klics eljárását évekig sikerült titokban tartani, de apródonként mégis csak kiszivárgott a rákeles nyomatásnak titka. Sorra keletkeztek a „gyorsrajz mélynyomatás” néven összefoglalható utánczó eljárások: a heliotint, Bruckmann-féle mezzotintó, az altogravűr, Van-Dyck-gravűr, saalburgogravűr, radiotintó, velogravűr stb., stb.

Dr Mertens Eduárd freiburgi lapszerkesztőnek ezek után éppen csak az a föladata maradt, hogy rotációs rendszerre vigye át a Klics-féle formák nyomtatását. No, ez is derék munka volt: lehetővé tette a milliós példányszámokban való, tehát napilapszerű nyomtatást.

Klics Károly halála előtt vagy húsz esztendővel mint vagyonos ember vonult nyugalmába bécsi villájába. Itt élt derűsen, nyugodtan 86 éves koráig, alig érintkezve más-sal, mint a nyomdai tudományosságának a világ minden tájékáról hozzájárandó kiválóságaival.

Halála csöndes volt: elaludt.

A mi lelkünkben azonban éber marad az emlékezete, mint a nyomdász-művészeti nagy triász egyik halhatatlan tagjéé.

Nyomatástechnikai apróságok

A számozószekek szerkezetének karbantartása és kezelése elsőrendű kérdés a jó gépmester előtt és aránylag nem sok munkát ad, bár, sajnos, ennek fontosságára rendszerint csak akkor ügyelünk, amikor a nyomtatáskor, illetve számozáskor nehézségek mutatkoznak. Ilyenkor azután kapkodunk fűhöz-fához, amikor már késő és a „gépnek mennie kell”. Egy kis gondosság, egy kis ápolás sok és nagy kellemetlenségtől óvja meg azt a gépmestert, aki mindig a bajok megelőzésének szempontját veszi figyelembe.

A legfőbb teendő tehát az, amit egy mondatban sűrűsítünk egybe és amely minden munkaeszközre vonatkozik: gépeink általános tisztántartása, gondos és kíméletes, szakszerű kezelése. Fődolog tehát, hogy a számozógép összes mozgó részei és surlódó felületei megfelelő időben gondosan meg legyenek olajozva. Az olajozást illetően nem mindegy az olaj megválasztása sem. Leghelyesebb tapadás- és savmentes olajat használni; ilyenek az írógép- vagy óraolaj néven forgalomba hozott olajművek. A közönséges gépolaj az ilyen apró műszerhez nem alkalmas; sűrű, tapadós volta miatt az egész szerkezet összeragad, működése bizonytalanná válik és számtalan hibának a forrása lesz.

Az olajozást legajánlatosabb a pár fillérért beszerezhető úgynevezett nullás ecsettel eszközölni minden egyes kerékközre külön-külön, miközben ügyelünk arra, hogy a számozókerekek felső részére, tehát a nyomtatóföldre olaj ne kerüljön. Ha a kerekek olajozását befejeztük: akkor az újunkra tiszta kendőt csavarva, minden egyes kereket külön-külön többször körbe fordítunk, ezáltal a közbecseppentett olaj mindenütt egyenletesen eloszlik.

Ezek után megolajozzuk a többi surlódó és forgó felületet. Természetes, hogy olajozni csak az előzően gondosan megtisztított szekeket lehet, hisz különben az olajozás hiábavaló munka lenne; tehát festéktől, papirosportól s más szennyező anyagtól mentes géppel tudjuk csak munkánk eredményességét biztosítani. A szennyes anyagok különösen az egyes kerekek oldalain, továbbá a továbbítókar egyes rovátkái között szoktak meggyülemelni; eltávolításukról mindig a nyomtatás befejezte után, illetve szekeink elraktározása előtt kell gondoskodnunk. Ha e két alkatrész szennyes: akkor az összműködés bizonytalanná válik és állandó zavarok forrásaivá válhat.

A számozószekek tehát a nyomtatás befejeztével 2–3 óra hosszat mosószerben áztatandók, utána benzinbe mártott erős szőrzetű fogkefével igen gondosan kikéféljük, úgyannya, hogy sem az oldalakon, sem a felületeken semmiféle szenny vissza ne maradjon. Ezt az eredményt maradéktalanul úgy érhetjük el, ha kéfézés közben a számozószekeket gyakran be-bemártogatjuk bő benzinbe. Ha az ilyen módon megtisztított számozó megszáradt, illetve a benzin elpárologott, akkor minden egyes szekeket külön-külön olajos ívbe csomagolunk és jó száraz helyen raktározunk el.

A szerkezetek olajozását a fentebb leírt módon minden esetben csak az újabb használatbavétel előtt eszközöljük.

Általánosan kétféle rendszerű számozószekeket és módszert ismerünk. Az egyik ilyen rendszerrel az egyes szekeket egy ennek megfelelőleg gyártott egyesítő, működtető keretbe foglaljuk. Ez a rendszer teljesen pontos működésénél fogva különösen értékpapirosoknál, valamint hasonló nyomtatványoknál használatos; egyetlen hátránya, hogy szerkezeténél fogva szedésel egyidejűleg nyomtatni nem lehet véle, tehát a számozás csak mint teljesen külön forma eszközölhető. Ezt a rendszert keretes rendszernek nevezzük.

A másik, már általánosabban ismert szerkezet az úgynevezett nyomós szerkezetű számozó, mely központilag működtető keret nélkül alkalmazható és szedésbe is beleszedhető. Az ilyen számozógépek kezelése, illetve nyomtatáshoz való előkészítése sokkal nagyobb figyelmet igényel, mint a kereteseké, s a velük való munkálkodás csak úgy lehet eredményes, ha kezelési feltételeit betartjuk. E feltételek között a már megemlített tisztasági és olajozási feltételeken kívül még igen fontos a formának a zárása, illetve annak a szedésbe való elhelyezése is. Ugyanis a számozó teljesen zavartalan működésének ezen a területen az a legfontosabb feltétele, hogy azt erősen bezárni, megszorítani ne lehessen, tehát a bezárt szekeket minden oldalon egyenletes, igen gyenge nyomást kapjon. Ha lehet, keretezve zárjunk, úgyhogy az ilyen számozószekeket úgyiszlán ki lehessen húzni a bezárt formából. Általában ez a szekeket a szélein inkább eltűri a nyomást, mint a közepén. A számkerekek beállításakor és forgatásakor nem szabad semmiféle acélszerszámot használnunk, mert ez a kerekek sérülését idézheti elő. Legjobb erre egy fatokba foglalt vörösréz-rudacska, kaucsuk- vagy csontszerszám.

A számozás különleges egyengetést nem igényel, mégis a nyomóhenger keményebb

borítása az ajánlatosabb; különösen a nyomós számozóknál fontos, hogy a szekeket működésben tartó nyomócsillag ne nyomódjon be a borításba, mert ezáltal működési zavarok állnak be, s a nyomtatvány minősége sem megfelelő. Egyes helyeken szokásos a nyomócsillag helyére a nyomóhengeren vékony, egypontos rézlapocskát halenyvvel fölragasztani, amely módszert e sorok írója is jó eredménnyel használja.

Általában – hogy a számozók jól váltósanak – feszes, kemény, egyenletes, erős borítás kívánatos.

Földadó hengereinket számozáskor nem szabad mélyen járatnunk, mert ebben az esetben a festék lehatol az egyes számkerekek oldalára és a továbbítókarra, s ott beszáradva, meggyantásodva üzemzavart okoz. Kemény henger a számozáshoz nem alkalmas. A festék szempontjából legajánlatosabb – különösen ha a nyomtatandó példányszám nagy – külön e célra készített rövidszálú, lassabban száradó, úgynevezett számozófestéket alkalmazni. Rendkívül nagy példányszámnál – különösen, ha a papiros porzik is – elkerülhetetlen, hogy a számozók ne legyenek tele porral és beszáradt festékekkel. Ilyenkor alaposabb tisztítás szükséges a fentebb már leírt módon, de ezt megelőzőleg 30 percen át a szekeinket ki kell főzni ebben a folyadékban: 7 és fél liter víz, egy evőkanál szóda és 0,2 gramm ciánkáli, amit bármely cinkográfusnál megkaphatunk. Nagyon elhanyagolt szekeket legajánlatosabb teljesen szétszedni. Általános és alapos tisztítás után, ha számozó gépeinket egyébként rendben tartjuk, azok szétszedése néha igen hosszú időre szükségteenné válik. Lakenbach Artúr.

* * *

Gépmester kollégáink részéről igen sok panasz merült föl a stereotípiai lemezek nyomtatásakor. Szakiróink minden kérdésre megfelelnek, csak egyről feledkeznek el: mi történjék az olyan lemezekkel, melyek anyaghiány miatt, vagy bármilyen más takarékosági, anyagkímélési szempontból rossz, kopott, agyonnyomott és agyonstereotípált szedésről készülnek? A mai modern matricapréseknek az a hibájuk, hogy bizony nem nagyon kímélik a betűanyagot. Amelyik betű csak egyszer is belekerült egy ilyen matricaprésebe, azon meg is van annak a nyoma. Nem kívánhatjuk a főnökeinktől, hogy egyszeri-kétszeri használat után eldobják az ilyen betűket, de ha kívánnók, akkor sem tennék. Sőt nyomdáink igyekeznek lehetőleg olyan betűkből, anyagból szedni a stereotípálásra szánt szedést, amelynek már nem sokat érthet a fentemlített matricaprés. Ezért nem az új, hanem a használt anyagot sze-

detik föl az ilyen esetekben. Így adódik az, hogy az egyik betű alacsony, agyonpréselt, a másik kevésbé használt, míg a harmadik, amelyet a szekrény fenekéről kapartak elő: vadonat új és megfelelő magasságú. Ha szedésről nyomtatnak, úgy az ilyen alacsony betűt vagy kicserélik, vagy ha nagyobb betűtípusról van szó: felütögetik megfelelő magasságra. Lemeznél ez lehetetlen, éppen ezért hiába a leggondosabb alsó és felső egyenetlés: a magas betű mellé került alacsony betűt a földő hengerek nem képesek kellően festékekkel ellátni.

Megfigyelendő, hogy a stereotípált szedésben levő betűmagassági különbségek minden egyes lemezen hatványozott mértékben megtalálhatók. A léniák és egyéb gyöngye nyomást igénylő részek erősebbek, míg a tömör, erős nyomást kívánó részek gyöngyebbek lesznek, mint a szedésben, ami hosszadalmas és gondos egyenetlés mellett is a minőség rovására megy. Ha például az a szedés nyolcszor vagy tizenhatszor van leöntve, úgy a gépmester ugyanazt a rossz betűt kénytelen nyolcszor vagy tizenhatszor teljesen hiábavalóan egyengetni, mert ha sikerült is neki azt kiegyengetnie, kénytelen a földőhengereket lejobbra engedni, rászorítani a formára, ami sem a gépnek, sem a hengernek, de még a lemeznek sem használ. Mondjuk mindezt megteszi a gépmester és elfogadható nyomatot hoz ki: a földő henger befestékezi most már nemcsak a rossz betűt, hanem még az ürtöltőket is. Menetközben a hengerek zörögnek és gyorsan fölmelegsznek, amitől elvesztik ruganyosságukat és tovább minden erőlködés dacára sem képesek azt a bizonyos alacsonyabb betűt fölfordítani.

Ilyenkor csak megelőző eljárással segíthetünk a bajon, úgyhogy a szedést matrikázas előtt alulról egyengetjük. A szedő a stereotípálandó szedést nem az öntőnek, hanem a gépmesternek adja át, aki beemeli egy síma borítással ellátott gépbe – legalcalmasabb a tégelyes sajtó –, hol egyúttal revízió is készíthető. Egy nyomaton kirakja az alacsonyabb betűket és erősebb nyomást igénylő részeket, kivágja a finom léniákat, valamint azokat a finomabb vonalú részeket, melyek erősen szoktak nyomtatódni a lemezes formáknál. Az egyenetlést a gépmester pontosan a szedés alá ragasztja, majd kinyitja a formát és leütögeti a szedést, hogy az hozzáidomuljon az egyenetléshez. Azután újabb levonatot készít, ami szerint az esetleges differenciákat még utánasegíti, egészen addig, míg a „satírun” egyenletes, de a nyomást igénylő részekben egy vékony papírosnyival erősebb nem lesz. Az így előkészített formát át lehet adni az öntőnek,

lelkére kötve, hogy vigyázzon: össze ne gyűrje az alsó egyenetlést; az öntő aztán kellő gondossággal mellett olyan lemezeket készíthet róla, melyeknél nem kell oly rengeteg ideig hiábavalóan egyengetni, hanem egy jobb fajta „egalizálás” után szebb, elfogadhatóbb nyomást érünk el, mint az ilyen szövegegyenetés mellőzése esetében napokig tartó egyenetléssel. Ifj. N. L.

* * *

Nyomatás „fényfestékekkel”. Nemrég történt, hogy valamely divatárkereskedő táskát rendelt meg egy nyomdai cégnél. A nyomda vállalta, el is készítette, le is szállította. Úgy egy hónapra rá jött az ügyvédi felszólítás, hogy a nyomda fizessen egy bizonyos összeget a divatárú cégnek. A céget ugyanis bíróságra kártérítésre ítélték, mert az általa eladott divatcikket a táskába csomagolva, ennek a festéke egy vásárló hölgy világos-színű kabátjára átfenődött és így az hasznavehetetlenné vált.

Mi volt e baj okozója? A felelet egyszerű: nem a megfelelő fényfestéket használták a nyomtatáshoz.

A fényfestékekkel való nyomtatás kétségen kívül nem mindennapi ágazata a magasnyomatásnak. Így magától értődik, hogy nem mindenki nyomtató tudja, hogy milyen festéket használjon a csomagolópapírosok nyomtatásához, amelyek úgyszólván mind kemény, jól simított fajták. Ilyenek a pergamen, pergamin, pergamenpótlék, superior, cellulóz stb. nevű papírosfajták.

E papírosfélések nyomtatásakor mindig ú.n. „fényfesték” használandó. Minden fényfesték gyorsan és fényképződéssel szárad. Ez alól csak a földből készült és a fekete fényfesték kivétel, amin úgy lehet segíteni, hogy a festékbe kevés kopál- vagy dammaralakkot keverünk. A fekete szín a száradás után legtöbbször megsürkül és fénytelenül lesz; így esetben a fekete festékbe némi milori-kék és fénykence keverendő.

Földfesték használata esetén veszedelmes jelenség a száradás utáni letörölhetőség. Ha ilyen eset fordul elő, úgy csak egy kence és szárítópaszta keverékével végzett átnyomatás segít. A baj megelőzésére próbanyomatok készítése javasolható.

A fényfestéket a legjobb minél kompaktabb állapotban elhasználni. Ha esetleg szakítás lép fel: egy kevés disznózsír vagy pálmaj hozzáadásával lehet azt megszüntetni. Ha két színt nyomtatunk egymásra, úgy az első színhez mindennemű zsíradék hozzáadása tilos. Hogy az első szín a reákerülő második színt jól fölvegye: a festékbe némi bolognai kréta is keverhető, de nem sok. A fényfestékbe szárító anyag keverése különben nem tanácsos. –i–h–v.

A nyomdai fölszerelés súlya

A gépek felállításával kapcsolatban igen gyakran súlyos kétségek merülnek fel a nyomdaépületek teherképességét illetően.

Nagyobb vállalatoknál ugyan már az építkezés alkalmával gondosan számolnak az egyes munkatermek, műhelyek stb. berendezésével s az egyes berendezési tárgyak, gépek, valamint a raktáron levő anyagok súlyával, de – mint köztudomású – nem minden nyomdászmaster dicsekedhetik azzal, hogy a saját üzemi palotájában van a nyomdája. Ezeknek – főleg üzembővítéskor vagy hurcolkodáskor stb. – sok gondot okoz az, hogy vajjon megbírják-e az épület falai megpadlózata a rájuk nehezedő, helyenként igen nagy súlyt.

Hogy valamely gép kielégítően dolgozhasson s jó állapotban maradjon: nagyon kell ügyelni arra, hogy a talaj a gép rázkódásának kellőképpen ellene tudjon állni, vagyis hogy a gép alja a szükséghez képest jól meg legyen alapozva.

A szedőterem padlózata, minthogy itten nyugvó tömegekről van szó, átlag 750–800 kg terhelést bír el négyzetméterenként. Oly újságüzemekben, ahol a matrikápréselelő sajtó a szedőteremben nyer elhelyezést, a terhelési súly 1500–1800 kg-mal veendő, miután ebben az esetben fokozott terhelés van jelen. A szedőgéposztályok terhelése szintén 750–800 kg-ig számítható és ez csupán akkor emelkedik 1200 kg-ra, ha Monotype-öntőgépek vannak, miután azok üzeme fokozott vibrációt idéz elő. A nyomtatógépterem terhelése 1500 és 1800 kg között váltakozik négyzetméterenként, ha nem abnormalis nagy gépről van szó. Nehezebb típusú könyvnyomtatás avagy offsetgépnél, masszívabb könyvkötészeti vágógépnél természetesen a terhelés arányosan emelkedik.

A rotációs gépet illetően részben már a gyárak gondoskodnak a súly egyenletes elosztásáról olyan módon, hogy a gépet erre a célra szerkesztett alvással látják el. Az ilyen rotációs gépek terhelését 2–3000 kg-mal kell számítani. A könyvkötőterem terhelése átlagban 750–1200 kg-ig, a papírraktárak terhelése 1250–2000 kg-ig terjed. Ez utóbbinál a terhelés különösen magasra halmozott papírtömegek esetében százezreként emelkedik. Ne feledkezzünk meg a vizsgálat alkalmával arról sem, hogy egy nehezebb gép beszállítása alkalmával az az egyes részek súlya nem fogja-e túlságos mértékben az egyes helyiséget vagy lépcsőházat stb. igénybe venni és szükség esetén gondoskodjunk annak aláépítéséről.

Hibalehetőségek

A Grafikai Szemle előző számában foglalkoztam azokkal a hibalehetőségekkel, amelyek a téves osztás következményei. Ezeknek egyik, bajjal legzordonabbul fenyegető faja: a számokkal történő hiba. Ha bármilyen kereskedelmi jellegű nyomdai termékben a ház-, a szoba-, a telefon-, a határnapszám hibás és azt a viszonyok szerencsétlen összetalálkozása folytán senki sem veszi észre: holtbiztos, hogy a megrendelő a nyomtatványt nem fogadja el, illetve a hirdető megtagadja a hirdetés közlésdíjának megfizetését. Már pedig aki csak némelyest is konyít a szedés mesterségéhez, nem vonhatja kétségbe, hogy az ilyen hibák igen könnyen eshetnek meg és csak a házi korrektúrák olvasását végzők éberségének köszönhető, hogy az ilyenfajta hibáknak kilencvenkilenc százalékát idejekorán el lehet háritani. Marad tehát az az egy ominózus százalék, amelyben az e fajta hiba makacsul megmarad bajthozó mivoltában. Ám pardont sem elvárni, sem adni nem lehet; mert a számhiba olyasmi, ami a megrendelő, illetve a hirdető érdekeit érzékenyen sújtja.

És ezzel most már végét szakajtottam a tisztára csak a szedőszekrényből ránkleselkedő ördög alávaló mesterkedéseiből származó hibáknak. Amiről ezután akarok regélni kedves olvasó-szaktársaimnak, abban már a gépszedő épűgy ludas, mint a kéziszedő.

A hibák nagy hányada származik az egyes betűk vagy betűcsoportok kihagyásából vagy megkettőztetéséből. Mikép történik meg az ilyesmi? A munka végzése alkalmával a szakadatlanul figyelő és működő agynak valamelyik zúgában egy kis srófocska meglazul, az agy parancsát végrehajtó kéz pedig – akárcsak a gyeplő feszülését pillanatnyilag nem érző ló – extravaganciákra ragadtatja el magát. És hogy az a bizonyos srófocska meglazuljon, elegendő, ha az ember orrára egy szemtelenkedő légy telepszik, vagy egy hangosabban ejtett szó zöreje, a szedőgép esetében valami szokatlan zöreje kihozza a sodrából. A betűkihagyások és kettőztetések között vannak olyanok is, amelyek egyikünknek-másikunknak megrögzötten rossz szokása. Vannak olyanok, akik ezt a szót: postakarékpénztár következetesen így szedik: postakarékpénztár és csak önmaguknak legerélyesebb figyelmeztetésével tudják helyesen leszedni.

A hibalehetőségeknek nem alábecsülendő mennyisége a kéziratnál van összefüggésben. Ezeket két részre lehet osztani: 1. A kéz-

irat olyan rosszul van írva, hogy alig olvasható, és ez a körülmény a szedőt a kelleténél jobban kifárasztván, egyik másik esetben – minthogy az idő szorítja, hogy termeljen is – helytelen kombinálással valami mást olvas ki és szed le. 2. A kézirat jó, a szedő azonban hosszabb szövegrészt olvas el és amíg azt le nem szedte, nem néz újra a kéziratba; ebbe a memorizált szócsoporthoz azután beleszed olyan szót vagy szórészletet, amely a kéziratban másképp áll. Gyakran úgy is kerekedhetik ilyenfajta hiba, hogy a szedőnek más szekrényhez kell mennie, hogy ott valamit leszedjen és gondolván, hogy azt a keveset eszébe tarthatja, magával sem viszi a kéziratot és csak memóriából szedi le azt a részletet, de közben agyának valamelyik csavarkája engedett és nem azt szedte le, amit kellett volna. A nagyobb kihagyások (temetések) és terjedelmesebb kettőztetések (lakodalmak) pedig az esetek legnagyobb részében olyan alkalommal születnek meg, amikor a szöveg olyan természetű, hogy a szedő tartós veleérzését, illetve érdeklődését nem tudja lekötöni (például hosszadalmas jogi vagy egyéb fejtegetések), vagy előtte ismeretlen idegen nyelvű szöveget kell szednie; ilyenkor könnyen történik, hogy a szövegben előforduló valamelyik szótól kezdve az ugyanabban a mondatban előforduló hasonló szóig terjedő szövegrészt kihagyja vagy valamely részletet kétszer szed le. Itt említem meg, hogy akadnak – még pedig szép számban – olyan szedők is, akik annyira tudják figyelmüket koncentrálni munkájukra (ami egyébként erős akarású tréninggel bárkinek sikerülhet), hogy csupa számból és hasonló, tartós figyelemmel igen nehezen követhető szövegeket vagy szövegrészeket a legminimálisabb hibakontingenssel le tudják szedni. Természetes dolog, hogy a „fit”-ség, a formában-levés szintén nagy szerepet játszik; akinek családi vagy egyéb gondjai is bele-belenyilálnak a munkájába, ha még annyira mestere is az önfegyelmezésnek: néhanapján el nem kerüli a nagyobb hibába esést.

A rossz kéziratokkal már foglalkoztam a Grafikai Szemle egyik régebbi számában. Ez az a forrás, amely a legbővebben és leggyakrabban ontja a hibalehetőségeket. Mennél rosszabbul van írva, annál több baj származhatik belőle. A bajok száma fokozódik, ha a rosszul írott szöveg olyan jellegű, hogy a szedő fogalom- és értelemvilágától merően idegen, például valamilyen szoros szakmai vagy tudományos értekezés, amihez gyakran sem a legintelligensebb szedő, sem a legértelmesebb korrektor még csak nem is konyít. Jó, jó,

fogják sokan mondani, hiszen az ilyesmikből rendszerint korrektúra is megy a szerzőnek, aki a bajokat kireparálhatja. Ez igaz ugyan, de már annyi szerzőről hallottam beszélni, aki még a korrektúra-jelzéshez sem ért és valahogy úgy javítja ki a hibákat, hogy újabb hibalehetőségeknek veti meg az alapját. Meg aztán nem minden ilyenfajta közlemény megy korrektúrába a szerzőhöz. Napilapba leadott orvosi vagy egyéb tudományos jellegű interjúkból vagy alkalmi fejtegetésekből a legtrikább esetekben van szerzői korrektúra és ha azokat a szedő meg nem értés folytán rosszul szedi és a korrektor is ugyanabból az okból ki nem javítja, azok bizony hibásan is jelennek meg. Elvégre sem a szedő, sem a korrektor nem lehet mindent tudó.

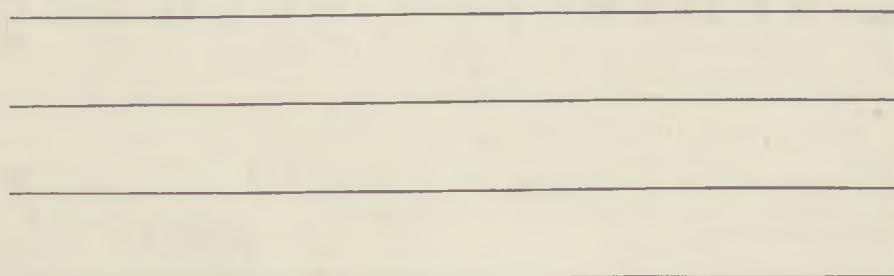
A kézirat helytelen olvasásából eredő másfajta, a jó kéziratok kategóriájából származó hibalehetőségekre semmi mentségünk nincs. Ha a kézirat jó, olvasható, jól gépelt és jól átnézett: tartozunk azt – a benne levő helyesírási és interpunkciós hibák kijavításával – úgy szedni, ahogyan írva van. Okoskodásnak helye nincs. Még analfabéta emberek fogalmazását is, aminő igen gyakran adódik főként hirdetéseknel, csak annyiban szabad kijavítanunk, amennyiben azt a szörend, a ragok és képzők, valamint az interpunkció helyes alkalmazásával közérthetővé tudjuk tenni, de értelmét esetleg megváltoztató más szavakkal itt sem szabad kísérleteznünk. Olyan emberek írásaiban, akiket mint jó fogalmazókat és helyesen írókat már megismertünk, csak akkor javítgassunk imitt-amott, amikor teljes biztonságban és megnyugvásban érezzük magunkat aziránt, hogy lapszussal, elirással állunk szedőben. Nem kerekedik jó abból sem a szedő, sem a korrektor számára, ha teljes figyelemmel kísérvén a kéziratot, egyet-mást jobban vélnek tudni, mert hiszen nem tudhatják, hogy a megrendelő vagy szerző bármily okból nem akarja-e a szerintük tévesen írt részletet úgy kinyomtatni, ahogy leírta. És ha szembeállítjuk a két lehetőséget: azért, mert a tisztán és helyesen leírt szavakat pontosan utánaszedtük – még ha nyilvánvaló elírásról is van szó –, nemigen alkalmazkodnak „sós hal”-l, ám ha jóhiszeműen kijavítottuk a vélt elírást és az nem bizonyul annak: könnyen megróhatnak érte.

A gépszedés mechanizmusából eredhető speciális hibalehetőségeket (értem ezalatt a szedés alkalmával előfordulható, gépzavarokból eredő hibákat) hivatott tollra kell bíznom. A szedés további földolgozása (korrektúra, tördelés, mutáció) során kerekedhet hibalehetőségekről pedig majd talán inkább máskor mondom el egyetmást.

37. oldal

Mutató a Nyomdász-Egyesület szakkulturális munkacsoportjainak tevékenységéből. Az üdvözlő kártyát Radics Vilmos, a levélborítékot Kurcsics Ernő tervezte. Az ólommetzés Antal Ferenc munkája. A G. Sz. jelű vignetta rajzolója Sütő László, metszője Höchst Pál.

38. oldal

Mutató a Nyomdász-Egyesület továbbképző tancsoportjainak munkáiból.
Tervezte Kulifay Konrád, metszette Hardy Lajos.

tretnik rezső

építkezési vállalkozó
budapest v, hold ucca 32

telefónszám: 2-586-28

TRETNIK REZSŐ

ÉPÍTKEZÉSI VÁLLALKOZÓ

BUDAPEST V, HOLD UCCA 32

HERENDI TÓBIÁS

ANGOL ÉS FRANCIA FÉRFISZABÓ

BUDAPEST VI. KER.

VACI UCCA 12. SZ.

TELEFÓN: 2-872-47

VÉRTES ÁKOS TEXTILMŰVEK

BUDAPEST VI, ANDRÁSSY ÚT 50. TELEFÓN: 2-589-02

39. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete tancsoportjainak munkásságából. A levélfejet tervezte Radics Vilmos, a cégkártyát Szelényi Tibor. A levélfej ólomvésete Höchst Pálnak, a cégjegye Pufits Istvánnak a munkája.

szőrmekabátok, róka-
boák, prémezések jó
minőségben és olcsó
áron készülnek

kollár

szőrmeárúkereskedése
budapest iv, váci ucca 43

telefonszám: 12-16-17

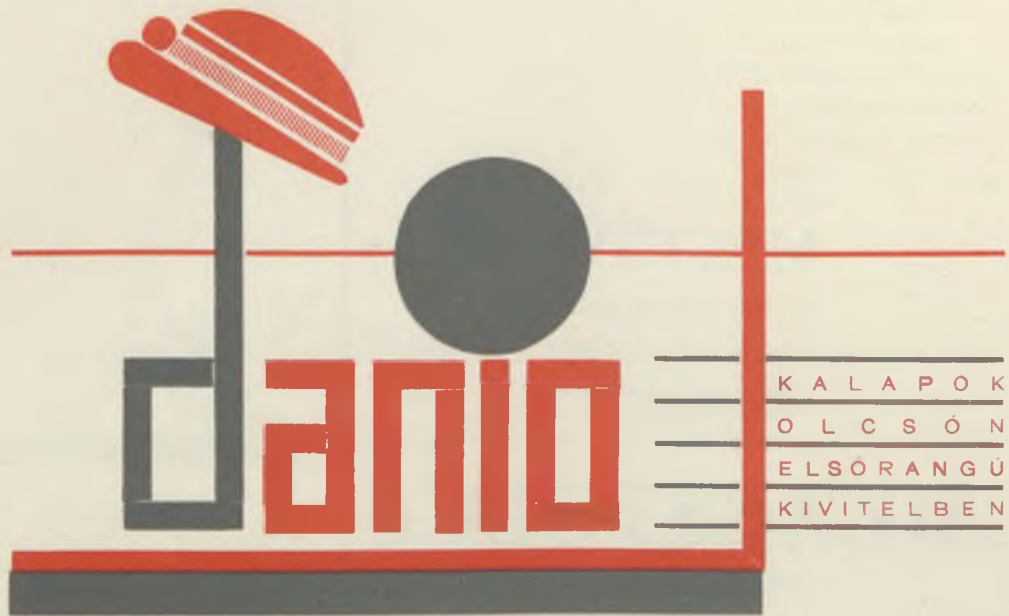
Ráskay

ÉS TÁRSA

TELEFÓN: 1-344-99

FÉNYKÉPÉSZETI MŰTERME
BUDAPEST VIII, RIGÓ U. 12

40. oldal

PESTSZENTERZSÉBET, RÁKÓCZI ÚT 102. SZÁM ALATT

41. oldal

Mutató a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjának munkásságából. Mind a két cégkártyának Gorszky Iános a tervezője; az ólomvéset Stanczel Ferencről való

MEGHÍVÓ

AZ ERZSÉBETVÁROSI DEMOKRATA KÖR 1937. ÉVI FEBRUÁR 8-ÁN, VASÁRNAP ESTE
A HUNGÁRIA-SZÁLLÓBAN

JELMEZESTÉLYT

RENDEZ, MELYRE TISZTELT
CÍMET BECSÉS CSALÁDJÁVAL.
EGYÜTT TISZTELETTEL MEGHIVJA A RENDEZŐSÉG.
KEZDETE FÉL 9 ÓRAKOR.
A TÁNCZENÉT EGY HIRES JAZZ-
ZENEKAR SZOLGÁLTATJA.
JEGYEK KAPHATÓK A KÖR IRODÁ-
JÁBAN ÉS ESTE A PÉNZZÁRÓBAN.

SZEMÉLYJEGY 4 PENGŐ
CSALÁDJEGY 9 PENGŐ

Len Ernő és Társa

ELSÓRANGÚ KŐ- ÉS
KÖNYVNYOMDAFESTÉK-
KÜLÖNLEGESSÉGEK,
OFFSET- ÉS KÖNYVKÖTŐ-
FESTÉKEK SZÍNNYOMÓ-
DOMBORNOMÓ- VAGY
MÉLYNYOMÓ-
SAJTÓKHOZ

TELEFÓN:
1-933-61, 1-433-65

BUDAPEST VII. CSERHÁT UCCA 4. SZÁM

HETTYEI TIHAMÉR

ORATOKKÉSZÍTŐ MESTER
BUDAPEST IV, VÁCI UCCA 25, IV. EMELET
TELEFÓN: 2-346-25

43. oldal

Mutató a Nyomdász-Egyesület továbbképző tancsoportjainak munkásságából. A felső cégjegy tervezője Jancs Ferenc (az Ólomvéset Ifj. Novák László munkája), az alsóé Hollay István

MEGHÍVÓ

A MAGYAR MÉRNÖKSZÖVETSÉG
ÁLTAL BUDAPESTEN, AZ ÜGY-
VÉDI KAMARA DÍSZTERMÉBEN
(V. SZEMERE UCCA 10)
1935. ÉVI DECEMBER
HÓ 27-ÉN MEGTARTANDÓ

ZÁRTKÖRŰ BÁLRA

JEGYEK A BORÍTÉKOS ÉS SZÁMO-
ZOTT MEGHÍVÓ FELMUTATÁSA
MELLETT DECEMBER HÓ 1-IG
BEZÁRÓLAG A BÁL RENDEZŐ
SÉGÉNEK IRODÁJÁBAN
NAPONTA DÉLELŐTT 10-TŐL
1-IG VÁLTHATÓK. SZEMÉLYJEGY
5 PENGŐ, TÁNCJEGY 3 PENGŐ.
KEZDETE ESTE FÉL 10 ÓRAKOR

A Monotype-szedő munkaköréből

Januári számunkban Bánhegyi szaktárs tőlából tömör, értékes ismertetés jelent meg az „S”-tű használatának különféle módozatairól. Kétségtelen, hogy a felsorolt technikai fogások lehetősége a Monotype-gépek sokoldalúságát bizonyítja, azonban ezek a módozatok aránylag kevés munkánál fordulnak elő, mert a szedések 99%-a variábilissal készül.

Sokkal gyakrabban vehetjük hasznát egyszerűbb fogásoknak. Ilyen többek között az, melynek segítségével kizárhatunk olyan sort is, amelyet még nem szedtünk oly hosszúra, hogy elérje a „sorzónk” végén levő 4 négyzet (pontosabban 71 egység) kezdő határát.

Például 3 egység hiányzik ahhoz, hogy a a dob (Set) mutasson. A mutató a 12-ik mezőn áll. Megnézzük: milyen kizárószámok vannak e mező 71-ik oszlopán. Tegyük fel, hogy az $\frac{7}{7}$. Keressük meg az alatta levő (11-ik) sorban ugyanezt a számot és számoljunk ettől balra három mezőt: megkapjuk azt a számot: $\frac{7}{11}$ (mindig magasabbat), amellyel sorunkat kizárhatjuk. Ezzel a kis számlással elkerülhetjük, hogy a sor végére kizárásokat szedjünk. (Rövid soroknál – keskeny formátum esetén – nem mindig használható e módszer. Ilyenkor vagy újra szedjük a sort és a szavak közé két-két variábilist ütünk, vagy pedig, szokás szerint, a sor végére annyi 5 egységes vagy félnégyzetes kizárást szedünk, ahány szóköz van a sorban. Tehát ne 1–2 kizárást üssünk le oly sor végén, melyben 4 szóköz van, hanem 4-et! Ezeket azután az öntő vagy a kéziszedő utólag a szavak közé rakja, egyenletesen mindenhová egyet-egyet.)

A B. kollégám cikkéhez mellékelt síkba terített dob (Set) részletrajzán csekély hiba van, amit félreértések elkerülése végett emlétek meg csupán. Az oszlopok folyószámozása a dobozon csak 71-ig – nem pedig, mint az a rajzon látható, 72-ig – megy. A 72-ik oszlop ugyanis a valóságban a 0 jelzésű, amely az alapkizárást mutatja fölfelé, mind a 20 mezőn egyformán.

Szövegrészében B. néhány helyen 5-ik mezőről beszél, pedig a rajzon levő számok a negyedik mezőben vannak! Nem számít ugyanis mezőnek a legalsó soron futó sor-számozás; ez az oszlopok sorszámát jelzi csupán s csak a szedő munkájának megkönnyítésére szolgál. De megjegyzem: akad olyan üzem, hol régebbi típusú dobo-

kat is használnak, melyeken az oszlopsor-számozás felül van. (Ezek állítólag Noé idejéből valók.)

Remélem, hogy munkánk minőségének javításához hozzájárul ez a kis közlés is. És ez a fő. A több tudás gerincesebbé teszi az embert. Ez pedig rendszerint komolyan számbavehető gazdasági eredménnyel jár.

K Á R O L Y I M R E :

Anyaghiány a szedőosztályban

A fölvetett probléma ugyan nem közvetlen összefüggésű szeretett mesterségünk látókörének szélesítésével, mégis úgy érezzük, hogy a szedőtermék anyaghiánya olyan kérdés, amelyről sohasem beszélhetünk eleget. Több szemszögből lehet a kérdést megvilágítani, rá lehet mutatni a súlyosságára lélektanilag is.

Sokszor előfordul, hogy a munkanélküliek nagy piacán találkozunk szaktársakkal, akik valamelyik nyomdából kiléptek néhány napig kisegítés után és panaszkodnak az anyaghiányról. Ebben látják legfőbb okát munkájuk megszűntének. Kétségtelenül igaz, hogy a mai nyomdaipari termelés a kisegítőit is egy félnapi munkálkodás után teljes mennyiségű és minőségű munkát kíván. Ez azonban ott is nehéz, ahol megfelelő anyag áll rendelkezésre, mert a nyomda berendezése az új szedő előtt még ismeretlen, de mennyivel súlyosabb ott a helyzet, ahol még anyaghiány is van. Nem tud föladatával megbirkózni még akkor sem, ha racionális munkakörülmények mellett dolgozó társai iparkodnak is segíteni rajta. A kilépő munkanélküli szaktársainktól sokszor hallunk ilyen panaszokat és ha nem is minden esetben a közvetlen ok, tagadhatatlan, hogy a szedőtermék nyugodt, higgadt rendjét zavarja a kerékkötő betű- és anyaghiány.

Ezek a tünetek inkább a közepes nyomdákban domborodnak ki. A kisebb nyomdákban rendszerint a főnök maga vagy a tanuló áll a rámolóasztalhoz és a szedőnek keze alá adja az anyagot. A nagyobb nyomdákban viszont sokkal többfajta a betű, s van kizárás is, ürtöltő is nagyobb mennyiségben. Esetleg házilag is tudnak ilyeneket önteni. De ha véletlenül nincs is abban a szekrényben esetleg megfelelő mennyiségű betű, amelyből a szedő a kívánt sort vagy szöveget szedni akarta, adva van a lehetőség, hogy más típusú betűt találjon, mert a nagyobb nyomdákban a hasonló típusú betűk nem ritkák. Ezzel nem állíthatjuk, hogy

a kisebb és egész nagy nyomdákban nem fordul elő kínos betű- és anyaghiány, sőt akad olyan nagy nyomda is, amely valószínűleg hírhedt arról, hogy a materiáliszekrényeiben emberfia még alig látott tágitót, kvadrátumot meg hasonló töltőanyagot, a stégszekrény pedig üresen ási-tozik napról napra, hétről hétre. Az öreg kollégák legendákat beszélnek a kilencvenes évek egy igen nagy nyomdájáról, amely a berendezése után pár év alatt teljesen „fisbement”. Fölrámolásról ott szó sem volt; akinek például stégre volt szüksége: egyszerűen kihúzta valamelyik kinyomtatott formából. Munka lett volna e nagy nyomdában bőven, jólfizető, kitűnő munka, de a nyomdát megölte a szedőosztálybeli rendtelenség.

Az anyaghiány mostanában főleg a közepes nyomdák fő-fő jellemzője. Ezt tudva, próbáljuk csak kutatni, vajjon miért áll ez elő a közepes üzemekben. Erre többnyire már a nyomda berendezésének vizsgálgatásánál választ kapunk. Az idővel haladni kell, hogy a cég méltó versenytárs lehessen a minőségben és izléses kivitelben is. Tudjuk, hogy ma már a rendelőnek is esztétikai igényei vannak. Különösen áll ez, ha az illető nyomda valamely bank üzleti érdekeltségéit is ellátja nyomtatvánnyal. A régi betűk tehát részint kopottak, részint divatját múltak, kell rendelni egy új, modern betűtípust. El kell ismerni, hogy a betű ára kilónként elég magas és ez sajnos, sok esetben meg is látszik a rendelésen is. Először is többnyire csak minimumokat, legkisebb mennyiséget rendelnek, vagy pedig – mert nincs fedezet nagyobb vásárlásra – egyes fokozatokat nem ritkán ki is hagynak.

Az ilyen betűrendelésből azután két hátrány származhat. Az egyik: a leszállítás után mindent ebből a minimális mennyiségű betűből akarnak szedetni; ha nincs a szekrényben betű, akkor keresgélennie kell rámolónak és szedőnek egyaránt. Ha a munkájától elvont rámoló nem talál elég betűt nagyszámú deszka kihúzgálása után sem, akkor kiveszik a nyomtatásra kész szedésekből a szükséges betűket. Mondani sem kell, hogy ez melegágya a sajtóhibáknak is. Tudniillik a kihúzgált betűk visszatételénél könnyen hibázhat a szedő, vagy elfelejti visszatenni a betűt és ezek a hibák könnyen elkerülhetik a revizor saszemét is. Kész a makulátúra. A másik hátrány akkor jelentkezik, amikor valamely nyomtatványt végig az újonnan rendelt betűből kellene szedni, mert esztétikailag jobban hat a nyomtatványon az egytípusú betű, esetleg vékonyabb és vastagabb árnyalatokkal. Igen ám, de annak a betűnek egyik vagy másik fokozatát takarékoskodásból nem rendelték meg. Ilyenkor

kénytelen a szedő fájó szívvel – mert érzi, hogy ez az izlés rovására megy – egy vagy több másfajta sort szedni s ilyenkor kevert-betűjű, szemet zavaró nyomtatványt kap a rendelő, ami talán őt sem elégti ki.

Ilyen és ehhez hasonló helyrehozhatatlan hibák származhatnak a minimális és hézagos betűrendelésből és a rámolás szükségességének föl nem ismeréséből.

De vannak más okok is. Ismeretes, hogy a legtöbb nyomda üzletszerzőkkel dolgozik. Ezek elmennek a különböző cégekhez és gyárhoz a nyomtatványrendelések fölvetelére. A nyomdáknak a rend megkívánja, hogy a különböző vállalatok álló szedése egy regálisban legyen elhelyezve deszkákon, hogy rendelés esetén ne kelljen nagyon keresgélni a szedést. Az álló szedés ugyanis a nyomdának előnyös, mert szedési időt nem fizetve, olcsóbban tudja a munkát vállalni, mint a konkurens, vagy pedig ha új szedésként sikerül számlázni, nagyobb a haszon. Amit lehet: stereotípátatnak, de vannak olyan nagy táblázatok, amiket egyrészt térfogatuk miatt, másrészt a matricálásnál előálló méretkülönbség miatt nem lehet stereotípálni. Ilyen szedésekkel teli deszkák egy-egy nyomda szedőtermében és raktárában százával állnak, s természetesen föl van bennük szedve a nyomda anyagának nagyrésze. Hiába szól a művezető nap-nap után az ilyen szedésnek fölramolása érdekében az üzletszerzőnek, az iparkodik állva tartatni, mert a nyomda hasznáival arányosan emelkedik az ő jövedelme is. A nyomda azonban jó néhányszor ráfizet erre a spekulációra azért, mert az egy-, esetleg kétévénként rendelt nyomtatvány szedésformája a sokszoros deszkahúzóasztól széjjeldőlhet, s az anyag, betű, léniák kihúzóasztala után alig fölismerhető, félig vagy egészen összedobott anyag tömeg marad, aminek az összeállítása megrendelés idején majdnem annyi időt vesz igénybe, mintha újra lenne szedve. Ezek szerint tehát nem fizetődik ki az ilyen takarékoskodás.

Bántás nélkül megállapíthatjuk, hogy vannak ma is olyan főnökeink, akik a rámolást és osztást improduktív munkának tekintik. Azt is hangoztatják, hogy ezt a kalkulálásnál nem lehet fölszámítani a rendelőknek, tehát ezt nem fizetik meg. Ez igaz lehet, de csak ott és abban a nyomdában, ahol a nyomtatványok árát – lerombolva a rendes árakat – egészen alacsonyán állapítják meg.

Ezeknek ismertetése szükséges volt abból a szempontból, hogy rámutassunk az anyaghiány által előállható kellemetlen jelenségekre, amelyek rendszerint nagyobb károkat okoznak, mint a célon túlmenő takarékoskosságtól vélt haszna.

ERDÉLYI JÓZSEF II.

Szakkultúra és nyomdai egészségügy

Sokszor, de még mindig nem elégszer foglalkoztak szaklapjaink a nyomdahelyiségek egészséges voltának fontosságával. Még mindig nagyon sok nyomdaüzem működik olyan helyiségekben, amelyek nem felelnek meg a higiéné legelemibb követelményeinek sem. Pedig tudjuk és érezzük mi, dolgozó emberek valamennyien, hogy milyen jó hatással van ránk munkaközben a tisztaság, a rend. Sokkal nagyobb ambícióval forgolódunk munkahelyünkön, ha az olyan, amilyent a ránk bízott munka természetéből megkövetel: világos, jó levegőjű, jól fűtött, száraz és nem utolsó sorban jól takarított, rendbentartott!

Nem beszélek most a pincehelyiségekről, amelyeknek falán salétrom csillog s oldalfalain és mennyezetén vízcseppek ragyognak, s éppen ezért arra sem alkalmasak, hogy a nyersanyagokat tárolják bennük, mert a papiros hullámot vet bennük, a legtöbb más anyagot pedig előbb vagy később penészszerű fogja díszíteni, deszólni kívánok az agyonzsúfolt, füstös, levegőtlen nyomdahelyiségekről. Elő kellene ugyanis írni az illetékes hatóságoknak azt, hogy milyen térfogatú helyiségben hány ember foglalkoztatható és a helyiség köbtartalmából mekkora helyet foglalhatnak el a berendezési tárgyak. Ezt ugyanis nem tapasztaljuk a nyomdák egy jelentős hányadánál.

A berendezési tárgyakat pedig oly módon kellene elkészíteni, hogy azokat könnyen el lehessen mozdítani helyükről. Így szükséges lenne a nyomdai regálisokat úgy készíteni, hogy azok – mivel egy-egy sokszor több mázsányi betűanyagot tartalmaz – alul görgőkkel lennének ellátva s időközönként így helyükről elmozdíthatók legyenek. A formadeszkák tetejét pedig, bádoglemezekkel kellene bevonatni, hogy az egyes formák ide-oda tologatása által ne képződjenek oly sok faforgács és por. A padlózat is megérdemelné valami modernebb megoldást, bár a jó deszkapadló olajozva s a betőn (ennek hátránya, hogy téli időben túlságosan hideg s így rajta állni nem egészen egészséges dolog) elfogadhatónak mondható. Lehetne készíteni a padlózatot gumiból, ami nagyon könnyen tisztítható, tartós és meleg is, vagy linoleumból, amely mindenestre korszerűbb s így megfelelőbb.

Szóvá kell még tenni a fűtés kérdéséről is. Sok helyen azt hiszik: ha nem fűtenek, akkor takarékoskodnak, pedig ez nagy tévedés,

mert a meggémberedett ujjak ügyetlenek s a fázós test nem olyan mozgékony a mi munkánknál, mint esetleg olyan foglalkozásoknál, amelyek erőteljesebb fizikai munkát igényelnek, s így a vehemensebb mozgás következtében nem fázik annyira a test.

Lehetne még beszélni végül a helyesen alkalmazott világítási effektusokról is, amely tekintetben szintén nagyon el vagyunk maradv a villamosság fejlett korszakában.

K U L C S Á R I M R E :

Stereotípiái lemezek galvanizálása

A Grafikai Szemle legutóbbi számában foglalkoztam az autotípiák stereotípálásával. Ezeket a lemezeket gyakran galvanizálás útján nikkelezik. A galvanizálás lényege, hogy fémsóknak vizes oldatán elektromos áramot vezetünk át, amikor az anódról és a vízben oldott fémsókból kiváló fém a katódon elhelyezett stereotípiái lemezre egyenletesen és a képnek teljesen hű mását megőrizve lerakódik. A nikkelréteg aztán nem engedi, hogy nyomtatáskor a stereotípiái lemezek hamar elnyomódjanak. A stereotípiái lemezt mingyárt nikkelezni nem lehet. Először sárgarézt-, még inkább vörösréz-fürdőbe kell akasztani, ahol egy kis alapszínezésnek vetjük alá. A sárgarézt-fürdőt azért nem ajánlom, mert vegyi összetételénél fogva, ha gyakran használjuk, hamar megromlik, s nagy gyakorlatot igényel a kezelése. Ellenben a vörösréz-fürdő rendes és tiszta kezelés mellett évekig jó és nem is olyan költséges, mint a sárgarézt-fürdő.

A vörösréz-fürdő összetétele:

10 liter	desztillált víz, vagy esővíz
120 gramm	kénsavas nátron (vegytiszt)
200 „	ciánkáli, 100%-os
140 „	ecetsavas réz, porban
80 „	szénsavas ammoniák.

A fürdő sűrűsége ne legyen 5 Beaumé-foknál kevesebb, de 8 foknál sem több. Az áramerősség pedig 3–3½ voltos.

A nikkelfürdő összetétele:

10 liter	desztillált víz, vagy esővíz
700 gramm	kénsavas nikkelsó
250 „	kénsavas ammoniák
50 „	jegeces citromsav
57 „	szalmiákszesz.

A nikkelfürdő sűrűsége 5–6 Beaumé-foknál kevesebb, de több sem lehet. Az áramerőssége pedig 2–2½ voltos. A fürdőt a leírás sorrendjében, langyos vízben (nem forralni) egymás után keverjük a teljes előváradásig. A fürdők hőfoka úgy télen, mint

nyáron 20 Celsius-foknál kevesebb ne legyen, mert ha kevesebb – főleg a nikkelfürdőnél – a nikkelsó a fürdőből kiválik és az anódokra meg a fürdő széleire rakódik le. Ezeket a lerakódásokat meleg vízzel olvasztjuk le. A nikkelfürdőt havonta egyszer vagy kétszer kék lakmuszpapírossal ellenőrizhetjük. Ha a kék lakmuszpapíros gyengén vörös-viola színű, úgy a fürdőnk jó, úgynevezett gyengén savanyú. Anódnak pedig elektrolit-, nem pedig öntött vagy hengerelt vörösréz- és nikkellemezeket használjunk.

A stereotípiái lemezeket a teljes elkészítés után egy vagy két helyen átfúrjuk, hogy azokba vörösréz-kampókat téve, a fürdőbe akaszthassuk. Az elkészítés közben a kéztől és egyéb dolgoktól olajos, zsíros lemezeket lúgdoldattal tisztára mossuk. Lemosáskor ügyeljünk arra, hogy a lúg mindenütt érje a lemezt, mert ha a zsírtól nem elég tisztára mostuk: a réz és a nikkellemezek azokon a helyeken, ahol zsíros, nem köt és a legkisebb nyomásra lepattognak, s a nyomtatásban persze meglátszanak a lepattogzás helyei. A lemosás után a lemezt folyó vízben jól leöblögetjük az elején és a hátulján is.

A lyukakba tett vörösrézkampóknál fogva a lemezt a fürdő katódrudjára helyezzük. Ha a lemezek a fürdőben vannak (de nem egymást takarva), 3 voltnyi áramot kapcsolunk rájuk. 5–10 percig hagyjuk csak a vörösrézfürdőben. A lemezeket kivéve, az áramot kikapcsoljuk és folyóvízben újra jól leöblögetjük, s csak azután akasztjuk a nikkelfürdőbe, ahol 30–40 percig hagyjuk, 2–2½ voltnyi feszültség mellett. A nikkelfürdőből kivett lemezeket megint jól leöblögetjük és meleg helyen megszárazítjuk, lehetőleg úgy, hogy a víz lefolyjon rólok. Ha a lemezek nagyon zsírosak, használhatunk a lúgdoldaton kívül még finomra őrölt zsírta-lanító port, vagy bécsi meszet. De ezeknél a lemosásoknál a leöblítés alkalmával vigyázunk, hogy a lemezen semmi ne maradjon, mert a fürdőt tesszük vele tönkre és a réz és a nikkellemezeket le fog pattogni a nyomtatás idején. A vörösrézfürdőből kivett lemezeket leöblítés nélkül soha se akasztjuk a nikkelfürdőbe, mert a vörösréz-fürdő összetételénél fogva lúgos, a nikkellemezek pedig savas és ha leöblítés nélkül akasztjuk át, úgy a nikkelfürdő fokozatosan tönkre megy. A lemosáshoz hosszúszerű finom gyökérkefét használunk. A nyomtatás után való beolvasztáskor a galvanizált lemez az ólomanyagunkban semminemű elváltozást nem idéz elő. A lehellestésűen vékony réz- és nikkellemezek a salakkal együtt az anyag tetejére emelkedik, ahonnan a salakkal együtt leszedhetjük.

L A U P Á L A N T A L :

Mégegyszer az ihletről és matematikáról

A Grafikai Szemle tavalyi VIII. füzetében e tárgyról egy kis elmefuttatást adtam közre, s ahhoz Bauer Henrik kollégám is hozzá-szólt. Engedtessék meg nekem, hogy e kérdéshez most még egynéhány kiegészítő és fölvilágosító sort hozzáfűzhessek.

Az angol bölcseleti elmélet szerint a dolgokat valójában nem külső tapasztalattal, hanem belső ösztönnel, megérzéssel, ráér-zéssel (intuíció), az ihlet, a belső szemlélet útján ismerjük meg.

A Grafikai Szemle VIII. füzetében általam kérdés alakjában (és nem egy mérték alá való helyezéssel) emlegetett halhatatlan művészeknek (Michelangelo stb.) abban rejlik a nagyságuk, hogy a belső látásuknak, kivételes lelki fényüknek olyan páratlanul tudtak külső kifejezést adni.

A többi halhatatlannak abban rejlik a nagysága, hogy nehezen megismerhető dolgoknak fogalmat adtak, azokat megvilágítva ajándékozták az emberiség egyetemének.

A nemrég elhunyt Ostwald tanár is azok közé a nagyok közé tartozik, akik sokat tettek az emberiségért. Ő a színeit szintén belső meglátással, a természet törvényei alapján és a fizikai eszközök segítségével (additíve) hangolta össze és a külső kifejezés eszközeivel, számokkal jelölte meg azokat, éppen úgy, mint a zeneszerző a hangjegyekkel a hangokat. Mi ez? Tudománnyal párosult művészet vagy esztétika? Ezt mindenki a maga tetszése szerint bírálhatja el, a szerénység feladásá nélkül.

Azt állítottam, hogy Newton és Goethe a színt illetően ellentétes véleményen voltak. Nem tudom, hogy ellentét-e az alábbi: Newton szerint a fehér fény h e t e r o g é n fény, mely mindenféle színű sugarat tartalmaz. Goethe ezzel szemben azt állítja, hogy a fehér fény homogén fény, a színek a fehér szín visszaverődése következtében keletkezett változatai. Valószínűleg Newtonnak az álláspontja a helyes, mert végeredményben az ő elméletén épült fel a modern színelméleti tudomány.

A színkeverés azelőtt sem volt művészet és ma sem az. A színkeverés additíve: tudomány; szubtraktíve technika, némi kémiai ismerettel fűszerezve, melyet a saját magunk meglátásával, megérzésével saját magunk hajtunk végre, vagy mint másnak a meglátásait, rendszerbe foglalva intézünk el, ami nem más, mint a jóhoz, a jó eléréséhez vezető racionalizmus. A szín belső

meglátása, megérzése, meghatározása: más. Vagy művészet, vagy az emberi magasabbrendű alkotásnak egy része.

Ha például az egyes színek az Ostwald tanár rendszere szerint vannak keverve és alkalmazva, akkor az az ihlet, meglátás, vagyis az az ihleti erő (intuíció) érzik azokon, mely az ő lelkében fogant meg és nem a miénkben. A Mäser-féle rendszer alapján kevert színek megint más, a Mäser lelkében fogant ihleti erőt éreztetnek velünk.

Már magának ennek a két színkorongnak a meglátása is két különféle érzést vált ki belőlünk, mely nem a mi lelkünkbelől származik, mely a mi énünktől független. Ezért nekünk, akik esetleg színkeveréssel foglalkozunk, ezt az ihleti erőt tiszteletben kell tartanunk és nem szabad fölületességgel s önkényeskedéssel lerombolni. Ez vonatkozik azokra az esetekre is, mikor ezeken kívül másoknak a színmeghatározásain kell közreműködnünk. Meg kell tanulni ezt az ihleti erőt megismerni és elismerni, hogy eredetileg ez nem a miénk, mert nem a mi lelkünkben fogant meg. Hogy úgy fejezzem ki magam, meg kell tanulni a tervező intencióinak megértését, átértését, hogy méltók lehessünk a magasabbrendű alkotásoknál a közreműködésre. Aki egy tervnek a meglátására nem képes felfogni az abban megnyilvánult ihleti erőt, az a hozzá szükséges színeket sem rendszerrel, sem pedig anélkül nem tudja könnyű szerrel megkeverni.

Vannak esetek, amikor a szín meghatározása kizárólag a mi dolgunk és azt függetlenül minden rendszertől, mi magunk keverjük meg. Ez sem földet rengető művészet, de mégis a mi saját lelkünkben kigyulladt fény, ha még olyan parányi is.

A technika fogalma: a miből, mivel és hogy szavaknak a tartalmát foglalja magában. A technika a művészi alkotásoknak, a művészetnek egy bizonyos részét képezi, egyéb dolgoknál az emberi alkotóképeségnek a fokmérője, akár magasabb, akár pedig a legprimitívbb értelemben. Rosszat éppen olyan nehéz tudni csinálni, mint jót, sőt sok esetben még nehezebb. A jóhoz is, a rosszhoz is a belső megismerés útja vezet, tekintet nélkül arra, hogy az a belső megismerés tőlünk ered-e vagy mástól és mi már csak a kész gyakorlatot vesszük át.

Az ihlet, az ihleti erő felismerése a kalkulációnál nem játszik szerepet, mert ez a fogalom éppen úgy, mint a technika fogalma, nem pepecselést, experimentálást, hanem lelki sajátosságot jelent, mely munkánkban, vagyis az általunk alkotott vagy termelt dolgokban jut kifejezésre. Tehát vagy a saját ihlettségünk, ha még olyan parányi is, vagy a más lelkében megfogalmazott ihleti

erőnek a megérezése az, mely munkáknak az alapja.

A számjegy is, a hangjegy is csak eszköz a belső érzéseknek és megismeréseknek a lerögzítésére. Belső érzés és megismerés nélkül mind a kettő értéktelen valami. A kicsiholt szikra által meggyújtott tapló tűznek összehasonlítása a reflektor fényével vagy az olajmecsés lángjával: nem szerénytelenség. Csak szerény, feltett kérdés, éppen olyan, mint az, hogy: mi szabja meg valamely művészi alkotás művészi és szubjektív értékét, vagy egy szerény keretek között elkészült könyvnek a magasabbrendűségét?

Könyvnyomdai gépmesterséget teljes egészében mástól megtanulni nem lehet. Csak a megtanuláshoz vezető utat lehet megtalálni. A lapos gépen dolgozó könyvnyomdai gépmesternek a munkaköre ezer és ezerféle, minden percben változik; anyagban, technikában, megoldásokban állandóan különféle, amit nem lehet másoktól elsajátítani, hanem amihez kizárólag csak a belső megismerés, megérezés, esetleg – ha nem leszek szerénytelen – némely esetben az ihlet útján lehet hozzájutni. Szerencsétlen gépmester lenne az, akinek újabb és újabb akadályoknál folytonosan tanácsért kéne szaladgálnia. Másoktól megtanulni csak folytonosan ismétlődő dolgokat lehet!

SCHNEIDER JENŐ:

Újévi üdvözlőkártyák

Az évforduló alkalmából ismét megérkeztek a nyomdászok színes, jól tipografált és ötletesnél ötletesebb újévi üdvözlőkártyái. Örömmel állapítjuk meg, hogy ez a szép és kedves szokás mindinkább nagyobb méretet ölt, s így alkalom és mód adatik sokszaktársnak ötletességéről, ízléséről és képességéről fogalmat alkotnunk.

Ezekről a hozzánk és a szakmai körökhöz beérkezett újévi termékekről kívánunk megemlékezni s elsősorban a tisztán tipográfiai megoldású kártyákról. Ezek közül is kiemeljük Harsányi Dezsőnek nyomdailag jó megoldású, két színben nyomtatott, összhatásban kiváló és ugyancsak az általa tervezett, hasonló színvonalon mozgó üdvözlőkártyáját Keresztes Adolfnak. Egyszerűségében igen érdekes hatást gyakorol dr. Pápai Lászlónak Szolcsányi Béla által tervezett és szedett, kontúrós monogrammal díszített lapja. Jól sikerült Károly Imre üdvözlőkártyája, ki a betűk érdekes csoportosításával valósággal ornamentikát vitt a karton síkjára. Szedésmegoldásban kiváló munkát végzett Szelényi Tibor. A maga egyszerűségében és színhatásában pedig elsőrangú Schwartz Tivadar üdvözlőkártyája. Érdekes és tisztán szedésessel megoldott újévi lapokkal kedveskedtek még: Spitz Adolf, Weinberger Márton, Lengyel Lajos, Schiller Alfréd, Úrge Kálmán, Molkenhín Gusztáv, Schwartz Bernát, Garai Lajos, Müller Sándor, Beján Márton, Akkert Mihály, Bayer István, Keller Géza, Szolcsányi Béla, Kelemen Flópp, Baranak György, Lombár László, ifj. Steinberger Béla, Bruck Izor, Tarjányi János, Krausz Dezső, Simon Zoltán, Kovács József és Codex-nyomda.

A második csoportba osztottuk az ólommettszel kombinált szedésmegoldású újévi üdvözlőkártyákat.

Itt kiemeljük Dukai Károly, ifj. Novák László és Csizmazia Kálmán munkáit, amelyek mindegyikén a vésővezetés és az ólommettszész adta lehetőségek legmagasabb foka domborodik ki. Szép, izléses és művészi munkát végeztek. Úgy elgondolásban, mint összhatásban kiválóak Höchst Pál, Seidner Hugó, Kondor Árpád, Cifra István, Eilner S., Bakos J., Várakozó F. és Német szaktársak ólom- és línómettszetű üdvözlőkártyái.

Harmadsorban az ábrázoló tipográfiával készült lapokról teszünk említést. Ezekből igen jól sikerült újévi lapokat küldtek és ezek közül is igen érdekes Weisz Ignác szociális üdvözlőt szimbolizáló, továbbá Csupka Antal, Binder Károly, Neuwald Miksa, Groszmann Tivadar, Talum József, ifj. Antoni Béla, Lengyel Ferenc, Stein Z., Horváth János és neje, Kotaszek Sándor, Fehér Sándor, Rusznák L., Grün István, Jezsek József és Bagi Imre kártyái. Igen kedves, rajzos hatású üdvözlőlap érkezett Heimler Kálmántól és Stern Vidortól, tisztán rajzos kártya Stárk Sándortól.

Sok új ötletet és eredetiséget láttunk a klisével kombinált újévi üdvözlőlapoknál. Ezek közül kiemelkedik az Első Magyar Betűöntőde üdvözlőlapja, a belső szövegnek finom egyszerűségével és a külső oldalnak szárnnyaló betűjével. A Friedheim és Fia cégnek összhatásban harmonikus kártyáján meglátszik a hozzáértő tipográfus gyakorlott keze. Nyomdailag kiváló termékek: Vértés Jenő szignetes és Harsányi Dezsőnek úgy rajzban, mint szedésben megoldott üdvözlőlapjai. Érdekeségben és finom összhatásban elsőrangú kivitelezésűek a Phoenix-nyomda (Fried József), Nyírő Tibor és Neufeld Dezső, továbbá a Markovics-nyomda, Goldzieher Géza, Szent-László-nyomda, Szántó Tibor, Klein (Kerti) Ernő, Schmidl György, Klein Vilmos, ifj. Kellner Ernő, Egyetemi Nyomda és Fekete Géza üdvözlőkártyái. Ötletességében és eredetiségénél fogva méltán emelkedik ki a sok közül Kner Albert „7”-es lapja. Igen sokat áldozott a Hungária-nyomda négy színnyomatú, humoros, stancolt újévi kártyájára. Elsőrangú munka. Gondolatban céltudatosat produkált Lehner Rezső, amikor újévi kártyáján is azt hirdeti, hogy „az árromboló nem méltó az iparos-elnevezésre”. Goldstein és Gisztl szektársak frappáns hatást értek el a munkakörüket jellemző ötletes lapjukkal. Izlésesek és kivitelezésben gondosok Lakenbach Artúr, Gunesch György, Rasovszky László és Magos Kálmán négy színű üdvözlőlapjai. Úgy szedésben, mint rajzban elsőrangúak a Révai-nyomda békegalambjaival a Markovics-nyomda „M”-betűjével és Klein Leó nyomdászszal díszített kártyái.

A vidékről beérkezett újévi termékek közül a gyomai Kner-nyomdának a cég szignetjét ábrázoló újévi lapja nemes egyszerűségénél fogva méltán emelkedik ki. Érdekes elgondolását Malatinszky Lajos (Gyoma) állatövi jelekkel díszített kártyája is. A Győri Hírlap, a soproni Goldschmied Sándor, a miskolci nyomdásztanulók és a debreceni Botos Sándor szaktárs munkái és az ugyancsak debreceni Szabó Kálmán, Székely és Liptai András igen munkás, stancolt lapjai is dicséretre említhetők. Egyszerű, de jó megoldású a soproni Horváth Ödönnek, valamint a szekszárdi Gerstl Bélának üdvözlőkártyája is.

A sok érdekes és ötletes megoldású munka mellett meg kell emlékezni az úgynevezett különlegességekről. És itt elsősorban említjük meg a Magyar Nemzeti Bank pénzjegynyomdájának nyomdai szempontból kiváló, pazar kiállítású, rézmetszettel díszített üdvözlőkártyáját. Különlegesség Reisz Károly és nejeinek celluloidra nyomtatott, szedésben úgy, mint összhatásban elsőrangú kétféle kártyája és Fisch Józsefnek öt színben parafára nyomtatott üdvözlőlapja is.

A nyomdászok munkáihoz szép számban sorakoztak föl grafikus rajzolóink. Ezek közül is kiválóak Byssz pacifista, Erényi András karikatúrás, Tábor János, Littner, Irsai István, Repcze, Balogh Sándor, Sebes János és a Bíró-stúdió kétszínű, Lányi-Radó, dr. Vajda István és Vámos-Záchár munkái. Mint érdekességet említjük föl Kovács Endre és Svéd István üdvözlőkártyáit is.

A hazai termékek mellett végül megemlékezünk a külföldről beérkezettekről. Éspedig Richard Werrának Berlinben föladott klisé megoldású, mélyértelmű üdvözlőlapjáról, aki az újévi jó kívánság tolmácsolásával egyben fázós, összegubbaszkodó veretek illusztrálásával vázolja az ottani szociális helyzetet. Érkeztek még a svájci gépszedő körtől és máshonnan is művészi kivitelezésű üdvözlőlapok.

Amikor az újévi kártyák ismertetésének befejezéséhez értünk, hisszük és reméljük, hogy ez a kedves és nemesen szép nyomdászszokás minden évben fokozódni fog.

K U N M I H Á L Y:

Az Évkönyv-pályázat

A Nyomdász-Évkönyv és Úti Kalauz fődél- és címlappályázatára 248 munka érkezett be. Ha csak a mennyiséget nézzük: dicséretre méltó az a törekvés és szorgalom, amelyet szaktársaink e föladat kapcsán kifejtettek. Kvalitás szempontjából azonban már kevésbé kielégítő az eredmény. Mindamellett jólesően konstatáltuk, hogy a pályaművek nagy tömegéből jó néhány kiemelkedik és bármelyki grafikusművészsűnknek becstelére válnék.

A bíráló bizottság november 16-án döntött és az első díjat (40 pengő) Kondor Árpád „Fecske II.”, a második díjat (25 pengő) Kotaszek Sándor „Őszi napsugár”, a harmadik díjat (15 pengő) Sztraka Zoltán „1937-es” jellégű pályaműve nyerte el. A belső címlap tervei közül 10–10 pengős jutalmat kaptak: Szelényi Tibor („Új naptár”) és Váróczki Pál („Mundus 8”).

A bírálat folyamán elhangzott megállapítások röviden a következőkben foglalhatók össze:

„Fecske I–VII.” Valamennyi jól átgondolt és kitűnően megrajzolt munka, melyek közül a „Fecske II.” került ki győztesként szépen stillizált griffjével és a – sok-sok merev, kicsirkalmazott, únolt betű után – szemet gyönyörködtető, friss, artisztikus, hajlékony betűjével, mely tökéletes összhangban van a felső rajzzal.

„Őszi napsugár.” Megkapó, finom rajz emeli ki ezt a tervet is, melyből kisugárik a munkában való elmélyedés és annak fanatikus szeretete.

„1937-es 1–3.” Ez a pályamű (1.) egyszerűségével és a pályázónak azzal a merészséggel küzdötte föl magát a döntőbe, hogy az évszámából a 7-es számmal dominálja a rendelkezésre álló tér kétharmad részét, anélkül, hogy ez ártalmára volna a munkának.

„Akarat.” Négyféle megoldás, mely mind azt bizonyítja, hogy tervezőjének van gyakorlata sorcsopotosítás dolgában, de rajzban az arányérzéke gyenge.

„Apl.” „Arany.” „Berlin.” „Berlin I.” „Bója.” „Budapest.” „Cini.” „Claudius.” „Dolores I–II.” „Fény.” „Heródes.” „London.” „Matt.” „Neró.” „Oszlop I–II.” „Paca.” „Pajzs.” „Párizs.” „Pont.” „Rita.” „Róma.” „Szeged.” „Triumph.” Az e jellegű munkák egyik-másikán fölszillan a tehetség és tanfolyamaink hatása. Sőt az „Apl.” és a „Paca” határozottan jó megoldású.

„Barátság.” „Egységben az erő.” „Ne csüggedjünk.” Hűs darab levonat apróbb változtatásokkal. Megoldásban emlékeztet a hollandi tipográfusművészek lénia-kombinációjára.

„Balaton.” „Egy mindért és mind egyért.” „Zeus.” „Gutenberg – Mainz.” Primitív megoldások. Tervezőik nincsenek tisztában az irányvonalak jó alkalmazásával. „Bizzunk” „1937.” „Harc.” „Vázlat.” „Víg ember.” „Zsó.” Készítőlük bizonyos fokú rajzkészséget és ízlést árulnak el, azonban a stílizálásban gyengék, ami szembezőkő a munkákon.

„Bona fide I.” Jól megfogott, hatalmas sorjázó tölti ki a tért, melyben egy dúc van elhelyezve, amelyen – természetellenesen – pozitív betűk olvashatók, holott úgy kellene lennie, ahogy azt a sorjázóban napról napra látjuk. – Ugyanez a hibája a „Pallas” jellégű

fedélnek is. – „Bonafide II.” Túlágoston erős perspektívájú a szedőszekrények közötti ucca és ebben az esetben nem lehet a címsort lefelé, az uccába szedni, mert logikus, hogy a betűnek is nagyobbodniok kellene. Egyébként mindkét munka gondos munkásra vall.

„Depó 1-5.” „Derüre ború 1-5.” „Fel a fejfel.” „Fortuna 1-3.” „Emporium a-b.” „Ha-Ha-Ha 1-5.” „Modern konzervatívizmus 1-3.” „Nyomdalevegő a-b.” „Obeliszk I-III.” „Titán a-b.” Valamennyi hamisan elképzelt és primitív megoldás. De egyik-másikánál, ha a tervező színes papírosra készíti a vázlatokat, nem éppen elsőrendű, de sokkal jobb hatást ért volna el, mint így „összepaknizva”.

„Dolgoztunk.” Hatásos, jól színezett, behézlő munka. A háttér vonalás alapja azonban rügiselkedő és vászonföldel nyomtatására nem alkalmas.

„Dokument I-VIII.” Gyakorlott kéz munkája mind a hét földel; a címlap megoldása kevésbé sikerült.

„Fáklya.” A címsorok rovására túledekorálta. Kevesebb műtyükrét és több gondot kell fordítani a szövegre.

„Freundschaft.” Aránytalan a papírosból kivágott matrica. Hasonló hibába estek az „Előre” és a „Remény” tervek készítői is. Feltűnő a „Gutenberg” jellegű munka betűből alakított griffjének aránytalansága is. Az „Ifjú-ság” tervezője ezenkívül még három színben is tervezte a munkáját.

„Gutenberg.” Sorok elhelyezése és a betűk közti bezártás ritmikus, de a Gutenberg-fej kissé gyenge.

„Gondolat I-III.” Legsikerültebb az I-gyel jelzett, míg leggyengébb a III-as jelzésű.

„Hasis.” „Ifjúmunkás I-III.” „Iván.” „Notabene.” „Steril.” „Wahdula.” „Attila.” A pályázati mértéket nem ütük meg, de itt-ott meglátszik, hogy tervezőik tudnak jobbat is alkotni.

„Kondíciót szeretnék I-V.” Nem kiforrott munkák, de készítőjével még találkozunk a díjazottak között is. „Lendület” sokat látott, nem lendületes megoldás.

„Labor I-II.” Jól elgondolt, elegáns színezésű megoldások. (Az útjelzőnél azonban távlati hiba csúszott be.) Pályázatunk legjobb munkái közé tartozik mind a kettő.

„Misu I-V.” Minden cikornya nélkül azonos megoldás ötféle változatban. Oly egyszerű nyomdászkezze vall e munka, ki jóbarátságban van a betűkkel. – „Mundus.” Négyféle szedésmegoldású vázlat a mindennapi gyakorlatból.

„Noémi.” Úgyes rajzoló a tervezője; borítéka azonban túlfinom a mű. – „November.” Igen gyenge munka.

„Orgona A-C.” Értelmetlen megoldások. – „Qpszi I-II.” Túledekorálta. – „Béni.” Ennyire már mégsem szabad az útirányokat jelezni a szöveggel. – „Ősz I-VI.” Hatféle megoldás. Egy-két jó gondolat van bennük, de ez a stílus már a múlté. – „Ötlet I-VI.” Ötletnek ötlet, de nem sikerült ötletek.

„Petonia I-III.” A vázlatok közül a III. a legsikerültebb. „Pipí I.” és „Remény”: nem rossz, de ez is túlágoston finom fedélre.

„Sió I-III.” Aránylag jó munkák. I. kicsit díszes; II. egyszernű, tetszetős, csak a rajz perspektívája hamis; III. kivitelnél komplikálttá tenné az arany. – „Szedés.” A griffmegoldás kitérő, az évszám annyira vibrál, hogy tönkreteszi az előbbi eleganciáját. Az alsó szövegrész nincs megoldva. – „Sorjázó.” Ez a jól kiegyensúlyozott, szép és tiszta munka ügyeskezű rajzolóét áru el, bár a sorjázón – mivel az kis szerszám és állandóan a szemünk közelében van – felesleges a távlat erős kihangsúlyozása.

„Tálán.” „Beginner.” „Fischfach.” „Kultur.” „Próbálkozás.” „Ürítőltő.” Mind a hat egy kéztől. Nagy a szorgalom, de nagy a dekoráló kedv is. Kevesebb dísz: nagyobb siker! – „Törökű.” Munkája jól fedti a jellegét, azonban legközelebb a szekrény elé ne nyújtózkodó, hanem dolgozó alakot rajzoljon. – „Új naptár.” Tervezője egyszerű eszközökkel dolgozik. A felső rész gyenge.

Címlap-pályázatunkkal már mostoháiban bántak el kollégáink. Bár egypár terven meglátszik a szeretet, de

sok az átgondolatlan, pongyola kivitel. Azok pedig, akik több időt vettek maguknak: nincsenek tisztában a könyvcímlap megoldásának lehetőségeivel és túllöttek a célon: agyondiszipitették munkájukat.

Egyszerűség és finomság jellemzi az „Új naptár” és a „Mundus 7.” jellegű munkákat. Ép ezért jutalmazta a bíráló bizottság e két munka tervezőit. – Dícséretet érdemelnek még a „Misu II.” és a „Dolgoztunk” jelzésű címlaptervek készítői is ügyes sorcsoportosításukért.

A pályázaton résztvevő szakítások figyelmét szeretném még felhívni arra, hogy a jellegét minden egyes munkára külön-külön rá kell írni, a tervező nevét rejtő leveleket le kell ragasztani és erre is ráírni a jellegét. Továbbá teljesen fölösleges, hogy ha a pályázó többféle megoldást készít: azokat más és más jellegével lássa el, mert a munka kivitele "bizony el szokta árulni a tervezőjét.

Az Archívum

Az idők folyamán valószínűleg kis tipográfiai műzeumát fejleszthető Nyomdászati Archívum anyaga az utóbbi időben sok röplappal, társadalmi vonatkozású apróbb nyomtatvánnyal és emlékszerű írománnyal gyarapodott. Az utóbbiak közül föl soroljuk a következőket:

A közelmúltban 80 éves korában elhunyt részvény-nyomdabeli Jaczkó János hagyatékából megkaptuk a vándorkönyvét meg egy bizonyítványát. Ez utóbbit Gyulai István aradi nyomdászmeister állította ki, elmondván benne, hogy „Jatzkó Viktor” 1870-74-ben tanulta nála a betűszedést, s további önképzés céljából 1875 elején önként távozott az aradi tipográfiaiból. A vándorkönyv már „Jaczkó János Gyóző”-nek mondja kollégánkat, ki 13 esztendei rokkantság után tavaly távozott az élők sorából.

Klein Lajos kollégánktól Nagykanizsán 1850-ben, Markbreiter és Ollip nyomdájában nyomtatott németnyelvű díszes föl szabadtó levelet kaptunk. Keret, betű, sorformálás; mind-mind érdekes példája a Bach-korszekbéli akcicens szedésnek. Érdekes a fő sor betűinek kétféle színezése is: egyik betű illyenzínű, a másik amolyan. A dekorálás eme módja tíz-tizenkét év előtt mülő divatszűrűségképpen végigfutott egész Európán.

Szabó Dezső kollégánk eljuttatta hozzánk néhai Ács Mihálynak, a Typographia egykori szerkesztőjének munkakönyvét, mely érvényes volt „vándorlásra a cs. és kir. ausztr. örökös országokban két évre”. A személyleírás után következő lapon betű szerint a következő bejegyzést olvashatjuk: „Ács Mihály az 2011 sz. a. vissza tartott tanulólevele szerint 1861 február 2-án mint betű szedő felszabadulva lett. Kiadatott a város kapit. hiv. által Pesten 1860-tótdők évben Aprilliss hó 1-én. Gerlóczy Károly jegyző.”

Löwy Simon szaktársunk másfél év előtti hollandia útjának emlékeit adta be az Archívumba. Ezek közt ott találjuk a németalföldi nyomdászegyesület vászonkötéses törtórlóját is, amely szedésénél és nyomtatásának kiváló szépségénél fogva igazán figyelemreméltó mű. Amí a mai könyveknél ritka dolog: a könyvnek megvan a maga művészi tekintetben való egysége és stílusa. Löwy kollégánk sok szép és nevezetes dolgot látott és tapasztalt Hollandiában, kár, hogy följegyzésükre mostanában nincs terünk.

Hetvenesztendős tipográfus-émlékek'szólnak hozzánk abból a nyolcoldalas írott alkalmi újságból, amelyet Szabó Róbert kollégánk megőrző kegyeletének köszönhet Archívumunk. Címe: „Sylvester-Styx der Sängerkneipe”, s tulajdonképpen a nyomdászdalosok 1868-i szilveszteri mulatságára készült. Az újságocská német részét Vogl, a bécsi Sankt-Norbertus-nyomda későbbeni igazgatója, a magyart pedig „arany-szájú” Szabó Elek, a Typographia 1869-ben való megindításának propagátora, az Egyetemi Nyomda későbbeni főművezetője írta. A lapocská szelíd humora az idők távollágán keresztül már jórészt elvesztette az aktualitását.

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT.

RÉZ LÉNIAGYÁR
KÖNYVKÖTÉSZETI
ANYAGOK RAKTÁRA

BUDAPEST
VI, DESSEWFY UCCA 32

TELEFÓN: 1-223-70, 1-271-18

de itt-ott még mostan is elmulathatunk rajta. Például: Az Athenaeum nyomdájában a napokban történt, hogy egy a vidékről érkezett, érdemben tudóvést kapandó szedő a kegyetlen kizárása miatt tett azon kérdésre: „Hát hogy lehet illy rosszul kizárni?” illetén válaszadott: „Hja, kérem, csak két nap óta vagyok itt, nem smerhetem meg a nyomdai szokásokat.” Az óriási kacajra, mely a választ követé, ekskuzálván magát, e följegyzésre méltó szavakat hallatta: „Volna csak itt az én winklelem, amelybe Kolozsvárt szedtem, majd megmutatnám én, hogy milyen jól tudok kizárni!”

Schwarz Ill és kollégánktól több érdekes szedésű könyvet kaptunk. Van köztük több e Franklin-nyomdában készült szép görög mű, török nyelvtan, a Nyelvtudományi Közleményeknek több füzete, tarkítva finn, vogul, votják, zürjén, osztják és mongol-török szövegekkel, amí mind Schwarz kollégánk szedés munkája volt.

Dévényi Dusek Rezső rokkant kollégánk egy évtizeden át kegyelettel őrzött emléket juttatott el hozzánk: az egykori Bucsańsky-nyomda személyzetének a nyolcvanas években készült aranyrámas, szép csoportképet. Ezt a derék tipográfát 1849-ben alapította a Pozsonyból Pestre áttelepített könyvkiadó és kompaktor Bucsańsky Alajos. Kezdetben a Kerepesi út (mosteni Rákóczi út) elején volt a nyomda. Plakátjain sokat nevettek akkoriban, mert a szöveg egy része így hangzott: „Bucsańsky Alajos könyvnyomdája... a Fehér Lónál. Bejárat hátul.” A hetvenes években az Ősz uccába (most Szentkirályi ucca) telepítették át a tipográfiát, s ekkor jelentékenyen meg is nagyobbodott. Csoportképünkön például már 27 a szedők és gépmesterek száma. Az öreg Bucsańsky bácsi 1883-ban meghalt. A nyomdát azonban már korábban, 1878-ban átadta vejének, aki „Rózsa Kálmán és Neje” céggel vezette tovább a tipográfiát, amely a háború előtt a Stephaneumba olvadt.

Kosztelnik János győri kollégánktól régi bankjegyeket kapott az Archívum. Eltettük a kombinációs nyomtatóeljárásokkal készült műnyomatok gyűjteményébe. Az ilyen nagy gonddal és az utánozhatás lehető kizárásával készült nyomtatványok (no, nemcsak a régiek, az újak is!) különösen érdemesek a nyomdász figyelmére, mert rendszeren egyesítve van bennük a sokszorosító technika legelőkelőbb néhány ágazata.

GRAFIKAI SZEMLE

F Ö L J E G Y Z É S E K

Borítékunkat

a modern mesterszedői gárda egyik jószemű és jóízű tagja, Harsányi Dezső, a Révai-nyomda akcidentszedője tervezte. Az ólommetsetet Höchst Pál csinálta hozzá. A munka beszédes példája az építészeti stílustörkvések nyomán sarjadt legújabbkori mesterszedésbeli tapogatódzásoknak, amelyeknél a betű maga a fő-fő dekoratív elem, s emellett legfőképpen csak jól alkalmazott síkok jöhetnek még mint díszítő tényezők számba.

Szedésmellékleteinket,

valamint a boríték 3. és 4. oldalán levő ólommetsetes példákat is, jobbára a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak a tagjai tervezték. Nevük rajta olvasható mindenik oldalon.

Jubileumok.

Ötszörös meleg jubileumi ünnepe volt a Pallas-nyomda személyzetének december 26-án. Az öt félszázados jubiláns között három szakmunkás kollégánk is volt, névszerint: Molnár János, Pálmai Mihály, és Fenyvesi Gyula. Komoly, érdemes kollégák, hősei a becsületes tipográfusi munkának. – A Fisch-fach-Társaság december 19-én tartotta meg főnnél-lásának tizesztendő jubileumát. A nagyszabású ünnepségen ott voltak a szakma kiválóságai, s képviselve volt a szállítói szakmának is minden rétege

Mestervizsga.

Ez év január 16-án lépett életbe az a törvényes rendelkezés, mely a képzéshez kötött Iparokban az ön-állósításhoz a mestervizsgát írja elő. A könyvnyomdászat is képzéshez kötött ipar, tehát a mestervizsgát

szakmánkból is bevezetik. A mestervizsgát szakértői bizottság előtt kell letenni. A vizsga anyaga nemcsak gyakorlati munkára, hanem üzemvezetésre, kalkulálásra, anyagismeretre és az általánosabb ismeretekre is kiterjed. Nem kell hozzá különösebb jóstehetség, ha azt állítjuk, hogy a mestervizsgák intézményesítésével a nyomdászati szakkultúra is sokat fog nyerni. A mesteri címet segítők is megszerezhetik és bizonyára nemes verseny fog megindulni a szakmai művelődés javára. A magyar nyomdászati szakkultúrát a mestervizsgák rendszeresítése eddig még nem létezett új feladatok elé állítja. A törvény főbb irányvonalaiban megjelöli, hogy mely tárgyakból kell az önállósulónak, illetve a mesteri cím elnyerőjének a vizsgán sikeresen megfelelnie. Szakkulturális feladatok szempontjából ez azt jelenti, hogy szakoktatásunk rendszerében a magasabb szakmai képzés új fejezete nyílik meg. Természetesen az még a jövő zenéje, hogy ezt a kérdést milyen formában fogják megoldani. Mindenesetre üdvös volna, ha a nyomdai munkásság szakkulturális szerve a mestervizsgák kérdésében szóhoz jutna. sz. a. II.

„Reklámélet.”

Balogh Sándor havi lapja. Ára félévre 6 pengő. (Kiadó: V. Lipót körút 9.) A decemberi szám kitűnő dolgozataival, valamint mellékleteivel és illusztrációival is igen sikerülnek mondható.

A legszebb könyv.

A magyar Bibliofil-Társaság az elmúlt esztendő legszebb könyvének Hungária-könyvek „A halál himnusa” című kötetkijét jelentette ki, ezt jutalmazva a maga évről évre kiadott első díjával. A könyv szövege a magyar irodalom egyik legszebb ékessége. Ráskai Lea dömés apaca a 16. század elején másolta ki a Példák könyvéből. Szelleme a középkori haláltáncokra emlékeztet s gyönyörű nyelvezete a legszebb magyar nyelvemlékké avatja. A Hungária-nyomda ezzel a könyvével azt kívánta dokumentálni, hogy a modern nyomdamentechnika e régmúlt kornak az emberi kéz munkájára épített stílusában is művészt tud alkotni. A halál himnuszának ez a kiadása a középkor művészetét párosítja a mai technikával. A szöveg elrendezésénél, a betűk írásánál, az iniciáléknál és illusztrációknál a rajzolóművész a 16. század művészeti kultúráját és lelki világát akarta kihangsúlyozni. Minthogy pedig a középkori kódexek másolásánál gyakori szövegrövidítések itt nem voltak alkalmazhatók, a szövegnek oly módon való elrendezése és megrajzolása, hogy az oldalak mindig harmonikus képet adjanak, szinte elképzelhetetlen nehézségeket okozott. A könyvet különben Bródy Maróti Magda írta le újra és rajzolta, a rajzokat pedig Kner Albert, a Hungária-nyomda művészi vezetője ólomtömbökre véste, mégpedig olyan bravúrral, aminek mását eddig sem Magyarországon, sem pedig a külföldön nem tapasztalhattuk. A „legszebb könyv” példája is mutatja, hogy adott esetben mennyire praktikus az ólomlemezek metszése.

„Reklám és Szervezés.”

Gellért Andor kitűnő lapja. Megjelenik havonként. Előfizetési ára egy évre 12 pengő. (Kiadóhivatal: V. Vadász ucca 16.) – A gondos kiállítású és kitűnően szerkesztett lapocskában egész sereg, a nyomdászembert is érdeklő közleményt találunk.

Ógermán hónapnevek.

Egyes hangadó németországi körök újabban szakítani akarnak a hónapok latin megjelölésével és a mármár feledésbe menő ógermán elnevezéseket akarják föltámasztani. A vesztfáliai parasztszövetség már utasítást is küldött valamennyi szervezetének és fiókjának, hogy a hónapok neveit ezentúl az ógermán névvel jelöljék meg és a latin nevet csak zárójelben használják. Idővel azután, ha az ógermán megjelölések már átmentek a gyakorlatba, a latin megjelöléseket végleg el kell

hagyni. A hónapok ógermán nevei a következők: Hartung (Január), Hornung (Február), Lenzing (március), Ostermond (április), Wonnemond (május), Brachet (június), Heuert (július), Ernting (augusztus), Scheiding (szeptember), Gilbhardt (október), Nebelung (november) és Julmond (december).

A lúdtoll divatjának föltámadása.

Ezer éven át a lúdtoll volt az uralkodó írószerszám világszerte. Lúdtollal írták a középkor remek kódexelt, díszes okleveleit, s csak a 19. század közepe felé kezdte kiszorítani az Angliában föltalált réztoll meg acéltoll. Angliában és Amerikában azonban még mindig vannak emberek, akik szívesebben írnak lúdtollal. Sőt a dolog kezd divatossá válni. Egyszerűbben is akadnak, akik – ki tudja milyen okból – szívesen veszik kezükbe a lúdtollat, különösen akkor, ha valami fontos iratról vagy okmányról van szó. Sőt egy angliai gyár felismerve a kezdődő konjunktúrát, most nagy tömegben kezdi gyártani a lúdtollat. Finomítják, hegyezik, díszítik és szép prospektusokat küldenek szét egész Angliában és Amerikában, hogy figyelmébe ajánlják a lúdtollat mindazoknak, akik ezt jobban szeretik a töltőtollnál vagy az írógépnél. Igen tekintélyes számú lúdtollat exportálnak Ázsiába és Ausztráliába is.

Könyvmosónők.

A lípcsei antikváriusokon és a könyvszakembereken kívül kevesen tudják, hogy Lípcseben, az európai könyvkereskedelem központjában könyvmosónők is vannak. Ugyanis az olyan régi könyvek fedelei, amelyek pergamennel vagy dísznóborral vannak bevonva, az évszázadok alatt rengeteg piszkot vesznek fel, úgyannyira, hogy jóízű ember kézbe sem igen venné őket. Ezek után könnyen érthető, miért tartanak könyvmosónőket, kik kefével, szappannal és szódával s különböző vegyi szerekkel úgyszólván újjá varázsolják a régi ritkaságokat, anélkül, hogy azokban egyáltalán kárt tennének. J. h. v.

Megrendelés nélkül küldött könyvek.

Újabbban egyre több panasz hangzik el amlatt, hogy egyesek könyveket és egyéb nyomtatványokat küldenek szét és amennyiben a címzettek azt ki nem fizetik, vagy vissza nem juttatják, sokszor a bírósághoz fordulnak a vételár behajtása végett. Ennek a visszaélésnek a megszüntetésére már sokan törvényalkotást sürgettek. Az iparügyi minisztérium most ebben az ügyben azt az álláspontját nyilvánította, hogy nincs szükség törvényalkotásra. A mai gyakorlat szerint a megrendelés nélkül küldött könyvek vagy más tárgyaknak sem megfizetésére, sem visszaküldésére nem kötelezhető a címzett, legföljebb méltányosságból megteheti, hogy a küldeményt félretesz, bár megőrzésére sem kötelezhető.

A korrektor és a sajtóhibák.

Régóta figyelem korrekúraolvasás közben a sajtóhibákat lélektanilag szempontból is. Rájöttem arra, hogy nagyon sok hiba nem a közzsájon forgó felületességnek tulajdonítható, hanem az illető szedő második énjében van a forrása. Pándi szaktárs a Grafikai Szemle legutóbbi számában pszichoanalitikai alapon kezdte el a hibák kutatását s úgy érzem, nékem is volna ehhez némely adatom.

De lássunk néhány tipikus példát, melyet talán kommentárral nem kell ellátni. Kezembe kerül egy korrekúra, melyben többek között a következő szöveg fordul elő: „A Népszövetség Tanácsa a gázháború eltiltásáról tárgyal.” A szedő ehelyett a következőket szedte: „A Népszövetség Tanácsa a gázháború b o r z a l m a i - r ó l tárgyal.” Csak meg kellett a szedő nevének nézmen s máris tisztában voltam a hiba lényegével. Az illető ötven-százalékos rokkant, résztvevett a világháború szenvedésében s így változtatta meg „önkényesen” a szöveget. – Egy másik érdekes hiba, amikor a szedő egyház helyett fegyházat szedett. – Regényben fordul elő a következő

THALIA

DIVATÁRUHÁZ

Az Általános Fogyasztási Szövetkezet ruházati osztálya.

A szervezett munkások legmegbízhatóbb bevásárlási helye. Lelkiismeretes kiszolgálás, olcsó ár. Nagy választék az összes női-, férfi- és gyermekruházati cikkekben.

AKÁCFA UCCA 2

GRAFIKAI SZEMLE

szöveg: „Az anyósommal diskuráltam.” Ehelyett ezt szedte: „Az anyósommal disputáltam.” Hát lehet ezen csodálkozni? – A szerkesztő népszövetségi biztos helyett népbiztos diktál a gépiró klsasszonynak. Ő azt leírja, a szedő kiszedi és a korrektor? Neki is sietős a dolga, nem tud minden mondatot megrágni, már ki van merülve, csak a kéziratra figyel és így a hiba bent marad. Az ilyen hibák annyira tipikusak, hogy a pszichoanalízis segítségével könnyen le lehet azokat vezetni. De a szerző, aki olykor talán képzett pszichoanalitikus is, ezt nem ismeri el. Ő hiba nélkül akarja művét nyomtatásban látni, s tiltakozik az ellen, hogy a szedő az ő művét „önkéntesen” megváltoztassa. De hogy a szerző urak gyakran milyen goromba „elírást” csinálnak, arról nem szabad beszélni.

Hogy milyen nagy különbség van, ha a korrektori teendőket szakkorrektor végzi, vagy pedig az, aki a korrektor csak ócsárolni tudja, erre elmondok egy esetet, mely nem is olyan régen történt. Sok hirdetést kellett sürgősen olvasni s miután nem tudtak korrektor adni segítségül, az igazgató vltt néhány hirdetést irodájába olvasás végett. Később a korrektor átolvasta az igazgatótól olvasott hirdetéseket s hibákat talált bennük, mely hibáknak kijavítása már nehezen ment, mert be volt törölve. Az igazgató megnézi a korrektúrákat s azt mondja: „Szégyellem magam! Szégyellem magam!” De mit szólt volna, ha a korrektor olvas hasonlóképpen?

Most elmondok egy esetet, mikor „a vak tyúk is talál szemet”. Ránéz valaki egy hasábra s az első pillantásra észrevesz egy hibát. Búszke is rá s azt mondja: hátha még átolvasta volna. Át is olvassa és nem talál hibát. Pedig volt benne.

Beszélnék kissé számokban. Valamely korrektor, aki könnyű, jó kézírású szöveget, óránként mintegy 4–500 sort, 20–25.000 betűt olvas. Hat óra alatt 120–150.000 betű fut el szeme előtt. Tehát ennyi betűnek kell pontosan a helyén lennie, különben hibát hagyott a szöveg-

ben. Elképzelhető ez? Most nézzük meg az agynak, ennek a fontos és ma még nagyrészt ismeretlen szervnek a működését. Épúgy, mint minden más szervnek, az agynak is életszükséglete, hogy állandóan foglalkoztatva legyen. Az alvás, pihenés ugyan, de az agy akkor is dolgozik, s ezt a munkát álomnak nevezik. Alvás közben az ember álmodik, úgyszólván villámgyorsan, de felébredve ezt legtöbbször elfelejti. Amíg nem alszik el és félálomban pihen, akkor is álmodik. Ha az uccán sétálunk, vagy bármi egyebet is csinálunk, akkor is álmodunk. Mindenki megfigyelheti önmagán, hogy egyedülállóan milyen szép szónoklatot tud tartani, milyen cikktémákat fejteget, s csak akkor van baj, ha a kivételre kerül a sor. Az elgondolás mindig sikerültebb.

Hogy az agy milyen befogadóképes – nem szólvá arról, aki több nyelvet beszél és egyébként is kü önös ismeretei vannak –, meg kell említenem, hogy agyunkban az életben látott összes képek megvannak. Ha lemezre lehetne őket felvenni, szinte hihetetlen nagy raktárt lehetne ezekkel megtölteni. Ha valaki egy megtörtént dolognak az elbeszélésébe kezd, úgy, ahogy beszél, vonulnak el előtte a képek, melyekhez a szöveget mondja. E képek közül azok maradnak meg élénkebben emlékezetünkben, amelyek jobban megragadták annak idején figyelmünket. De sokszor magunk is csodálkozunk azon, hogy rég „elfelejtett” dologra milyen tisztán emlékezünk. Ilyen agyműködés mellett lehetséges az, hogy a korrektor figyelmét egyszeri olvasásra semmi se kerülje el? Hogy minden hibát észreveggen? Hisz a természetes kiválasztás szerint is azokat teszik korrektorok, akik erre alkalmasak.

Most azonban nézzük meg a korrektor a nyomdában. A nyomda berendezésénél mindenre gondolnak, csak a korrektorra nem. De végeredményben neki is jut egy kuckó. Hogy ez a hely sötét, vagy pedig a világitást hátulról, előlről, vagy pedig fölülről kapja: az mellékes. Hogy a széke rozoga és állandóan beleütköznek, ki

törődik azzal? Fő dolog, hogy hiba nélkül olvasson. – Pándi szaktárs új szempontból kezdte a hibaforrásokat kutatni. Szükséges is volt ez. Ehhez akartam én is néhány sorban hozzájárulni. Mandl Emil.

„Lélektanossajtóhiba bogarászás”

cím alatt érdekes és tanulságos cikk jelent meg Pándi Ferenc szaktárs tollából a „Grafikai Szemle” múlt havi számában. Példái egytől-egyig megállják helyüket és a gyakorlatban számtalanszor előfordulhatnak különböző formában. Kétségtelen, hogy a tudattalan lelki tényező intenzíven közrejátszik minden cselekvésünkben. Kihatásai életünk összes mozzanatában fellelhetőek, így természetes, hogy szakmai ténykedéseinknél fontos szerephez jutnak. Tudattalan akarunk zavaró tüneteinek legalább részbeni megszüntetéséhez önismeretre van szükségünk. Olyan önismeretre, amely éppen azokat a gyermekkori vágyakat, igyekezeteket, fáradságokat, stb. hozná felszínre, tenné tudatossá, amelyek a felnőtt ember életében már semmi értékkel sem bírnak, de tudattalanul a zavaró tünetek kútforrását képezik. (Például: valaki – mondjuk B. I. – csak azért olvas el egy regényt, mert barátal azt állították, hogy „nagyon jó”. Neki egyáltalán nem tetszik, kellő kritikai érzékkel is rendelkezik, mégis, mikor a könyvre vonatkozó véleményét kérdezik, így felel: „Szenzációs!” Holott mondhatná azt is: „Nekem nem tetszik.” Vajjon mi lehet mégis önállótlanágának oka? Talán valamikor öt-hat éves korában, amikor egy játékot kapott és tréfásan megkérdezték: „Na, mit szólsz hozzá, mi a véleményed?” komolyan felelte: „A baba ruhája nem tetszik.” Talán kinevették: „Mit értesz te ahhoz!” Természetesen a gyermek legnagyobb vágya az volt, hogy értsen mindent, amit a felnőttek értenek, tehát fájta neki ez a felelet. A tudattalanba süllyedt, el nem ért gyermekkori vágy most, a jelenben hat zavarólag: ha hangja lenne, talán ezt hallanók B. I. esetében: „Én nem mond-

LORILLEUX

CH. ÉS TÁRSA RT.

KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDAI FESTÉKGYÁR

IRODA: BUDAPEST

IV. FERENC JÓZSEF RAKPART 27. SZ.

GYÁR: BUDAFOK

TELEFÓNSZÁM: 2-696-35 • 2-697-78

hatom meg, hogy ez a könyv nem ér semmit, mert ehhez a felnőttek – ebben az esetben a barátok – jobban értenek." B. I. természetesen ugyanezen oknál fogva, mások véleménye alapján megnéz egy rossz színdarabot; elmegy egy előadásra, pedig az egyáltalán nem érdekli; autogrammot kér a divatos írótól pedig tulajdonképpen nem látja semmi értelmét, stb.

Pándi szaktársam ezt kérdezi: „Ki ne foglalkozna szívesen önmagával?” Csak az a bökkenő, hogy éppen a zavaró tünetek okának mélysége miatt nem olyan könnyű „megtalálni önmagunkat”. (B. I. példája mutatja legjobban.) Ehhez a pszichoanalízis vonatkozó irodalmi útmutatása sem elegendő. Az okok vizsgálatát tehát bizzuk hozzáértő analitikusokra, mi pedig próbáljuk meg a tudomány által nyújtott perspektívákat szimplának látszó – de jelentős – gyakorlati megfigyelésekkel, meglátásokkal javunkra felhasználni. A szedőszekrény, illetve nyomtatógép mellett töltjük életünk javarészét, nézzük meg mi minden történhetik munkánk végzése közben. Ime néhány példa, amely némileg megvilágítja, hogy mennyi fölösleges problémát csinálhatunk magunknak kellő öszinteség híján.

I. szedő a kapott „háring” zsebrebrevágása után így zsörtölődik magában: „Ennek sincs más baja (a faktornak), mint az én hirdetésem kritizálása. Pedig az F. kolléga mellettem még ilyet sem tud szedni.” Lehet, hogy helytálló I. szedő néma panasza. Hiszen a faktornál éppen úgy működnek a belső „lím-lomok”, mint másnál és talán éppen I. szedő az, aki legalkalmasabb – mondjuk – az indulatok levezetésére. De ha így van, akkor az a faktor problémája és ha F. kolléga szakmailag gyöngébb I. szedőnél, az F. szaktárs baja. I. szedő viszont vizsgálja meg, mennyiben helytálló az a „háring”, miért rossz az a hirdetés. Ha közben rájön a hibára, esetleg arra is, hogy bizony az F. kolléga lényegesen többet tud nála, az igazán nem szégyen. Ha jobbat produkál, azt az is bizonyítja, hogy minden „háring” után éppen az F. az ütközőpont, holott S. is mellette áll és annak tudását sosem bírálja el önmagában. Ha I. szedő elismeri (nem kifelé, kényszeredetten, hanem belül őszintén), hogy F. szaktárs képzetesebb nála, akkor a jövőben tanulni sem szégyell tőle.

II. szedő így bírálja el magában a táblázat erős kirugását: „Piszkos az anyag, üttött-kopott az ürtöltő, na és mi mindent kellett ebbe felszedni (nincs anyag): kénytelen vagyok „kilopni”, mert a gép vár (kis üzem). Lehet, hogy így van. De nyugodtan bevállhatja azt is, hogy talán rosszul számította ki azt a táblázatot, hiszen az a nagy üzem táblázatszedőjével is előfordulhat, az sem szégyen! Mégegyszer kiszámítani, pedig az talán mást nem is szed. Ha II. szedő rájön, hogy itt a hiba, akkor legközelebb jobban összpontosítja figyelmét a munkára, a hiba ritkábban fordul elő, ő pedig megszabadul egy adag feszültségtől, amit önmaga becsapása okoz és ami esetleg más oldalon ingerültségben, rossz kedvben jut kifejezésre.

III. szedő a tanulóhoz: „Ez nem jó! Ktől tanultad ezt?” (A vita mondjuk egy szó körül forog.) A tanuló így felel: „Megnéztem az Akadémia szótárában.” III. szedő indulatosan: „Úgy szedd, ahogy mondtam.” Holott egyáltalán nem volna bűn például ezt mondani: „Úgy? Akkor ez bizonyára újítás.” Ha véletlenül ilyen eset előfordul és a tanulóknak III. szedővel szemben igaza van, annak elismerése még nem tekintélyromboló. Még akkor sem, ha történetesen III. szedőt is így hallgattatta el valamikor a mestere.

I. gépmester a forma bezárása után észreveszi, hogy potyog az anyag. Az első gondolata, amikor a hibát a szedőben keresi, bizonyára helyes. De ha léniák vagy betűk az ő hibájából csúsztak el, akkor ezt nyugodtan megmondhatja a szedőnek is. Eredmény: egyrészt a veszekedés elkerülése; másrészt: valószínűleg mindketten jobban fognak vigyázni a formára a jövőben.

II. gépmester (nem „jön” rendszeren a klisé) így beszél magában: „Nem lehet ilyen klisével dolgozni, a hengereket is át kellene öntetni.” Az érdeklődő kollégának

A 2. füzet tartalma:

	Old.
Szabbeli továbbképzés a Nyomdász-Egyesületben	29
A gépszedők oktatása (Ziegler Gyulától).....	30
A korrektorok ügyében (Herzog Salamontól) 31	
A szedés kalkulációja (Székely Artúr II.-től) 32	
A nagy triász (ifj. Novák Lászlótól)	33
Nyomatástechnikai apróságok (Lakenbach Artúrtól, ifj. N. L.-től és j-h-v.-től)	34
A nyomdai főlserelés súlya	35
Hibalehetőségek (Rasofszky Andortól)	36
A Monotype-szedő munkaköréből (Tirk Sándortól)	45
Anyaghiány a szedőosztályban (Károly Imrétől)	45
Szakkultúra és nyomdai egészségügy (Erdélyi József II.-től)	46
Stereotípiái lemezek galvanizálása (Kulcsár Imrétől)	46
Mégegyszer az íhletről és matematikáról (Laupál Antalról)	47
Újévi üdvözlőkártyák (Schneider Jenőtől) ...	48
Az Évkönyv-pályázat (Kún Mihálytól) ..	48
Az Archivum	49
Följegyzések (sz. a. II., j. h. v., Mandl Emil, Holczvöber S. stb.-től)	50
Szerkesztői posta	52
A szakkulturális munkacsoportoknak szedéspéldái: a boríték 1., 3. és 4. oldalán és a lap bensejében a 37-től 44-ig terjedő nyolc oldalon.	

ugyanazt mondja, aki diszkrétan mosolyog. II. gépmester pedig esetleg kellemetlenül érzi magát. Hiszen lehet, hogy a klisével és a hengerekkel van baj, de ha máshol keresendő a hiba, akkor ezt nyugodtan megtárgyalhatja akár a kollégával is. Ha rájönnek a hibaforrásra és arra, hogy mégis csak II. gépmester követett el mulasztást, ezáltal II. gépmester szakmai tekintélye egyáltalán nem szenved csorbát, még a kolléga előtt sem.

Ezzel a pár példával akartam érzékelteni azt a sok konfliktust, amely esetleg mint állandó jelenség zavarhat bennünket kisebb-nagyobb mértékben, más és más formában. Ezek mind belső (pszichikai) eredetűek, mint ilyenek természetesen szoros kapcsolatban állanak a külső (reális) viszonyokkal, speciálisan a munkáltató üzemi irányítási mentalitásával. Az irányítás döntő, nagyon fontos szerepet játszik az egyes munkák megközelítőleg tökéletes elkészítésénél. Ha csak a fenti példáknl az első okok az igaziak (I. szedőnél az iránta való ellenszenv; II. szedőnél kopott anyag és anyaghiány; végül II. gépmesternél hibás klisé, rossz hengerek), akkor ez nálunk munkásoknál már külső akadály, amit az irányító szervnek kell észrevennie és orvosolnia.

Például: Ha a faktor esetleg belesmeri, hogy I. szedő hirdetései majdnem olyan jók, mint F. szaktársé, akkor I. szedő nem kezd többé azzal az érzéssel a hirdetéshez, hogy úgyis háring lesz a vége. Ha a főnök belátja II. gépmester eseténél, hogy a hengerek átöntése lényegesen kevesebbe kerül, mint – mondjuk – egy állandó megrendelő esetleges elmaradása: akkor mindent öszszegyezve, e jelentéktelenné látszó hibák kiküszöbölésével az üzemi problémák megoldása felé hatalmas lépést tettünk – valjuk meg – minden áldozat nélkül. Még csak kisebbek sem lettünk!

Ezek után szögezzük le; nem szégyen, ha valamit nem értünk és más érti, még ha azonos foglalkozási ágba-

működünk is. Elsősorban önmagunk előtt nem szégyen hiszen a társadalomban éppen az egyén adottságai különfélesége képezi az egymásrautaltság egyik szö függvényét. Minél őszintébben tárjuk fel önünk hiányosságait önmagunk előtt, annál kevesebb technikai hilt ejtünk foglalkozásunk gyakorlása közben és talán nls kell külön rámutatni ennek sokoldalú értékére.

Végezetül szeretném megköszönni Pándi szaktársának az első kapavágását ebben a kétségtelenül fontos nagyjelentőségű kérdésben. Holczvöber Sándó

SZERKESZTŐI POSTA

Lapunk szerkesztője található minden hétfőn és kedden délután 5 és 6 óra között az Egyesületben, egyébként reggel 8 órától délután 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 1-310-16).

A legközelebbi füzet szerkesztőségi záróideje: március hó 5.

H. F.: Bizony, a mai munkamegosztásos rendszer mellett a nyomdásztanuló műhelyi kiképzése nem lehet oly alapos és sokoldalú, mint volt mondjuk negyven-ötven esztendő előtt. Sok esetben nincsen is, aki tanítsa. A nyomdabeli dolgozás tempója most sokkalta gyorsabb, mint régente. Egyszermind idegőlebb is. A lázas munka lekötő főnöknek-segédnek minden idejét; a tanuló szakbeli ismereteinek gyarapítására nem fordíthatnak kellő gondot; a nevelés súlypontja az iskolára és az önképzés eszközeire kezd áttolódni. Az iskola azonban a maga csekély óraszámával nem adhat sem terjedelem, sem mélység dolgában kellő kiképzést. Gyakorlatilag pedig éppen keveset. Az önképzés meg – kellő útbeigazítás és Irányítás nélkül – rendszeren zsákutcába vezet. Így tehát mégis nekünk nyomdai munkásoknak kell azon lennünk, hogy majdan utódaink méltóan megállhassák helyüket a szedőszekrény avagy a nyomtatósajtó mellett. Egy-két barátságos szóra, jóakaró fölvilágosításra még a „legrumlisabb” időkben is kerül egy-egy perc. A flatalság pedig hálás a szeretet megnyilvánulásaiért. – Valahol Campanella és Plató műveiben találjuk meg a legszebb társadalmi igazságok egyikét: „Aki huszonkét évvel idősebb bármely embertársánál: mintegy apja annak.” Egy tisztább atmoszférájú, nemesebb társadalomra van szabva ez a törvény, de miért ne élhetnénk mi nyomdászok valamelyest eszményi életet? Mert magasatos imperatívum szól hozzánk Plató eme közösségi törvényéből. Ha gyermekünk mindaz, aki húsz-huszonöt esztendővel később látta meg a napvilágot, mint mi: teljesítsük irányukban apai kötelességünket: gyamolítsuk őket szeretettel, tenáccsal; vétezzük föl őket az élet nagy harcára, hiszen ők lesznek majdan, kik leveszik vállunkról a természet adta nagy terhet: az emberiség ügyének előbbrevitelét.

A Grafikai Szemlé a kiadó egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre 7— pengő egyes számok ára 80 fillér.

Felelős szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Bauer Henrik, Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Herzog Salamon, Schneider Jenő, Schreiber Ede.

A lap kiállításának kérdéseivel és a mellékletek elbírálásával foglalkozó művészeti kollégium tagjai a szerkesztőn és kiadón kívül: Dukai Károly és Kún Mihály.

Kiadó-tulajdonos

a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete.

Felelős kiadó: Halász Alfréd.

Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapest (VIII. Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete ólom- és linoleummetsző tancsoportjának fődadatköréből. A tancsoport tagjai ezzel a fődávnnyal kezdik meg ólommetsző gyakorlataikat, ez lévén az első lépés a lemez anyagának és a szerszám kezelésének a megismeréséhez. Mint a betűvetés tanítási módszerénél, úgy itt is egyenes vonalak meghúzóásával kezdődik a gyakorlás, majd pedig rátérnek a körök és félkörök metszésére. E példa metszője Szabó János II. volt.

10

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete ólom- és linoymmetsző tancsoportjának feladatkérből. A csoport valamennyi tagjának közös feladata ez a minta is. Célja a vésők kezelésének begyakorlása egyenes és különböző hajlású görbe vonalak metszésekor. Kellő gyakorlat megszerzése után fokozatosan mind nehezebb minták kerülnek sorra. E példa metszője Hardy Lajos volt.

71063
2/14